

EGÁN EDÉT MEGGYILKOLTÁK

ÍRTA
BIHAR JENŐ.



BUDAPEST,
NYOMATOTT A „HUNYADI MATYÁS“ MŰTÉZETBEN
1901.



Egán Ede

Mint villám érkezett s mint üstökös tűnt el. Háuykódásunk közül kivezető tűz oszlopnak véltük, pedig csak egy perczuyi Isten jelenés volt; egy nemtő, ki szétlebbenté a jövő fátyolát, rámutatva a keresett kincsre, a nemzeti jólétre s aztán eltűnt, önerőnkre bízva a végalkotást. Eredete tengereken túlra csalogat, hol egy rab népnek ajkára fagyott nyomor szava kente föl a megváltó szerepre. Működése oly. csodás, mint egy tündérrege; végzete — titokzatosan rejtelmes.

Nemcsak atyja volt a rutén népnek, de egy személyben honalkotója, ki egy másnak termő földterületből édes hazát szerzett a kifosztottaknak; apostola, ki visszaplántálta a szivekbe a sors tépő viharától kicsavart hitet, bizalmat; s végül vértanúja, kiuek a kitagadott nép valóra váltott jólétéért halált Írtak fejére. Két géniust osmer a rutén nép szive, az egyik Rákóczy, ki a magyarok iránti szeretetre ébresztette őket, a másik Egán, ki hazát adott nekik Magyarhonban.

Igazság volt a jelszava, becsület az útja, a haza jóléte életcélja. S e szent törekvés fővenyszámra kelté fül ellenségeit; de ő nem tudott fejet hajtani a nemzetgyilkosok

önérdekének; férfi ereje nem engedte letérni kitűzött céljától g minthogy annyi hajsza kiüldözni erőtlennek bizonyult, — halnia kellett.

S bár még a harc hevében, mint előrerobogó vezérnek hullt ki kezéből a nemzeti zászló, boldog öntudattal mondhatta: Élttem s nem hiába éltem! Képe, mint követendő példa lesz az utódok szívébe vésve a munkás hon-szeretet bajnokai között s csillagának fénye két korszakot fog bevilágítani: azt, melyben ő munkálkodott s az utána jövőkét, kik az ő követői vagyunk.

A tényállás.

Egyik kezével orvosolta a bajt, a másikkal letörölte a pergő könyveket. Lelke együtt szárnyalt a rutén nép gondolatai s vágyaival; szíve együtt sajnált, együtt vérezett a nyomor vágta sebekkel. Jobban, szenvedte át a fájdalmat, mint az, ki nyögött alatta, hiszen a sorsüldözött elkesereghette baját, kiönthette bűját jajszóban, de ő nem sirhatott, nem panaszkodhatott, nehogy csüggedés keljen szavai nyomán.

Hívták mulatni, élvezni az életet, kár lenne a parasztok odújában elsenyvednie, úgy sem szolgálnak meg reá. Ilyenkor komor lett, ránéz gyűlt homlokára s ajtót mutatott a kísértésnek. Akkor telt csak öröme, ha a föld népén segíthetett, ha egy embert visszaadhatott a becsületnek, jólétnek s a hazának.

Az Istenbe helyezett törhetlen bizalom volt ereje, mely nem engedte ellankadni a rágalom üldözése közepette sem. Reményiette, hogy fölvirrad egykor az ő ünnepeinek hajnala is, mikor négyszázezer ember nemcsak könyörögni, de hálát is fog rebegni a Mindenhatónak.

. Ezért a napért fáradozott, elrabolva testétől a nyugalmat, megtagadva az auyagi örömöket. Ezért az egy vasárnapért köznapnak tekiutett minden időt, elfeésérletnek minden pihenő percet. Ott járt mindég a uyomor sarkában s a mit az rombolt, vasból építé újra föl. Zimankós éjszaka, mennydörgős idő után találta, mint egy Ilii orvost, kit vívódó beteghez hívtak, nem riasztotta vissza semmi aggodás, semmi veszély.

Ily áldásos utat tervezett 1901. szeptember 20-ára is. Munkácsra kérték, hogy a hitelszövetkezet körül néhány sürgős, de csak alakiságot váró ügyet elintézzzen. Gondos lelke ezzel természetesen összekapcsolta a szövetkezet ügyeinek átvizsgálását is, hogy eként mindig hű képet őrizzen

alkotásainak hogyléte felől. Másnap megint, kitudja merre a hegyek közé igazította volna kocsija rúdját hogy folytassa apostoli hivatását.

Fölkérte egyben Rochlitz Nándor ungvári kir. főerdészt, mint a. hegyvidéki kirendeltség ungmegyei megbízottját tartana vele, ha nem tiltják körülményei, legalább nem vesztegetné egyszerű utazásra idejét, hanem megvitatnák néhány további tervét, azok módozatait, kihatását.

A főerdész sietett élni az alkalommal, mivel ügyis együttes ügyek szokták Munkácsra s vezérelte az is, hogy talán némi segítségére lehet a csodált férfiúnak. Reggel 5 óra táján hagyta el kocsijuk az ungvári „Korona“ szállót s a két.ügbuzgó férfi mihamar élénk beszélgetésbe mélyedt.

' Rochlitz, kit az előző nap borult ideje a szobához kötött s idegbántón esett a beékelt tartós ülés, alig hagyták sarkuk mögött a város határát, azzal az indítványuyal fordult társához, szakítanak meg a kocsin utazást s lábolnának egy darabig. Egán, ki tudvalevőleg az éjszakát is rááldozá munkájának, szintén áhítózott némi mozgás után, de a locskos talaj egyelőre mégis visszriasztá a gyaloglástól. Mikor azonban a hegy farki dombhoz értek, Egán azon kéréssel lepte meg Rochlitzot, hogy ha nem volna ellenére, minthogy a lovak is kimerültek, mászszak meg a dombot, odafont talán bemutatja Mauser rendszerű ismétlő fegyverét is. S miközben leszállottak, Egán kezébe vette karabélyát, s egyben a kocsisnak meghagyta, hogy lépésben hajtsaon tovább.

Mielőtt az eset egyéb részletébe mélyednénk, legyen szabad kitérésként foglalkozni az egyes újságok festette eltévedt tényállásokkal. Annyira nekivadult a rosszakarat, hogy többé a szomorú eset részleteit sem irtóztak elferdíteni, csakhogy önzsebükre magyarázhassák ki a gyászteli véget. S e téves szakaszok során a „Budapesti Napló“ vezet. E lap összeszedve-vetve Egán idegességét, indokolatlan tetteit, a véres eset leírását eként vezeti be:

„Rochlitz főerdészt reggeli fél hatra magához rendelte, hogy egy sürgős ügyben kísérje el Munkácsra. Ezt a sürgős ügyet több barátja előtt emlegette, sőt az egyiknek állítólag azt is megjegyezte: Majd meglátjuk, hogy lesz, mert ettől függ az életem.“

A való, mint azt lerajzoltuk, pedig úgy szól, hogy elmenetelüket már eleve megbeszélték, a tárgy pedig, mely épen útra bivta, a munkácsi hitelszövetkezet néhány aláírást, tehát tisztán alakiságot kérő belügye volt. Elkese-rítő a dologban az, hogy a B. N. e költött állítást, lezáró soraiban fölhasználja újólag arra, hogy besározza véle a hon apostolának szent emlékét, egyetlen kincsét: becsü-letét; sőt e vakmerőségéért a benne és általa meghurcolt egész magyar nemzetnek elégtételt sem adott!“

Az is erőszakos elferdítése a tényeknek, mikor Egán leszállását a kocsiról ily adatokba tömöríti:

„Annál inkább feltűnő tehát, hogy sürgős útjában egyszerre csak megállította a kocsit és leszállt, hogy szarkákra vadászszek.“¹¹

Pedig Egán a Hegyfark domb oldalán azért szállt le Rochlitz főerdésszel együtt, mivel a kociút nemcsak meredek, de az esőzések folytán el is volt romolva s így a teher a lovak erejét az elcsigázásig igénybe vette volna. Különben is a kormánykiküldött az előző napot és éjsza-kát úgyszólván átülte Íróasztala s a munka mellett, hogy tehát a mozgás szükségét érezte, nemcsak érthető, de ter-mészetes. A dombot azért óhajtották megmászni, mivel egyrészt rövidebbre szabja az utat, másrészt elragadó kilátással hívogat. A puskát kipróbálásra és csak esetle-ges vadászszerencsére tartogatta, hiszen tudva van Elán-ról, hogy keblében szunnyadóit a vadászszenvedély, annál fölületesebb állítani mostani szarkázni való kedvét.

Árra a föltett ellenvetésre is tartunk választ, ha valaki az iránt volna kétségben, miért szállt le Egán dombot mászni, mikor az elinduláskor sárosnak ítélte a kociút talaját. Azt már a legrégebb időkben észrevették, hogy a lejtős domb, minthogy oldaláról lefut az esővíz, koráb-ban, az első napsugárra szárad; míg a lapály napok hosszat őrzi süpedékes, öntözött voltát. S így indokolt, hogy Egán a domb meghágását vette tervbe, mivel tud-hatta mint a természeti tüneményekben kiválóan jártas, hogy ott a talaj, már száradóban lesz. Megjegyezzük végül, hogy a domb különben is átjáróul szolgál a vidék ismerte gyalogosoknak, mivel tekintélyesen megkur-títja az utat.

E helyreigazított részletek után, melyek zavarólag befolyásolhatták volna az eseményt, vegyük fel újra a tárgyalás pihent fonalát s forduljunk szoros tárgyunkhoz.

Egán mint edzett turista lélek, a legegyszerűsebb s így meredekebb feljárót szemelte ki a tetőre vezető útiránynak, míg kísérő társa rézsuton haladt a czéllioz. Alig ért azonban a főerdész az emelkedés felezéséhez, forgópisztolszerű dörrenés rázta meg valóját s mire a hang -után tekintett, ijedve látta Egánt fejfelé bukni az országút árkáinak.

A lövésre a kocsis is figyelmes lett s így mindketten odafutottak Egánhoz, s őt alétan, jobb halántékán átlöve, vérbe mártott fejfelé találták. S miközben táplálták benne a lelket, *Plotényi* Nándor arra hajtattott s megtudván a pótolhatlan veszteséget, egyenesen kikérte, hogy a szent tetemet fogatán vihesse Ungvárra. A gyászmenet 9 óra 35 perckor, tehát a történetekre egy óra múltán, kopogtatott a közkórház ajtaján. De Egánt az orvosi tudomány már nem tudta megmenteni s miután föladták a vívódóra az utolsó kenetet, meghalt 12 óra 30 perckor anélkül, hogy csak egy pillanatra is visszanyerte volna öntudatát.

Még ugyan e nap délutánján bonczolást végeztek a tetemen, mely kizárólag a lösebb megállapítására szolgált. Eredményét az alábbiakban foglalhatjuk egybe: a golyó a jobb fül melletti halánték csonton tört be s hatolt át az agyon; míg útja másik végpontjául a bal fül csúcsától négy cm.-nyire egy három cm. átmérőjű rendetlen állapotú nyílást konstatáltak. A golyó nem csak szétroncsolta de a két lúsebet hátrafelé összekötő irányban szét is repesztette a koponyát. A bonczolás megállapította még, hogy a lövést közelből irányíthatták, erre vall a seb körül észlelhető gyönge bőrpörkölés.

A holttestet a biztosító társaságok jogtanácsosainak kérelmére a hatóság ezek jelenlétében újólág is átvizsgálhatta, de e pótboncolás sem tudott megállapodásra vezetni a halál módja felől.

Az ügy mérlegelésében fontos szerepet követel a helyszíni szemle is, melyet a halál bekövetkezte után rendelkeztek el. A megejtett vizsgálatkor az út árkában majdnem két liter aludt vér között egy két és fél cm. hosszú

s egy cm. vastag koponya szilánkot találtak. A dombon, hol a gyilkosság történt két hátratántorodott láb helyzete s ezek előtt a puskatus kicsúszásának nyoma volt látható.

A talált egyéb lábnyomok eredete felől összhangzó meg-egyezésre nem tudtak jutni. A helyzetet részletezni, mint-hogy úgy is rajta épül föl a gyilkosság ténye, szükségtelen s inkább majd a tárgyalás szakaszai között vesszük sorra.

Az eset kiderítésénél e nyomokat kell alapul venni: belőlük kiindulni s hozzájuk visszatérni. Sajnos a vélemény formálásoknál elleneink épen ezeket nélkülözték s — építettek fellegvárakat. Ki majd visszapillant ez irat határvétől s mérlegelni próbálja az egyes szakaszokat, talán gúnyosan jegyzi meg, hogy oly ellenvetések czáfolgatásába is elmerültünk, melyeknek minden lépcsője a tényeknek rosszakarató elferdítése. S még ily állításokra is kötelességünké vált kitérni, mi onnan esik magyarázhatóvá, hogy ez ál-érveket kutatásaink akadályául annyszor fölhasználták, oly sok féle változatban, de egy alapvetővel, hogy eltakarításuk majd annyi időt emésztett föl, mennyi mellett bizonyosságainkat összegeztük.

Félő tehát, hogy c jó urak a jövőben is a látszat víztükrére alapolják Juszticia házát, hogy rettegve eltakarják szemük tekintetét, kik denevér módra úgysis csak a homályban uralkodnak; de mihelyt az igazság napja tavaszra kelti a jog életét, elolvadnak, semmivé válnak e ma még hangadó elemek. A hótól is, mely megdermeszti tagjainkat csak addig rettegnek az emberek, míg éltető tüzcsovát nem vet a földre s nap lángsugara; aztán sár lesz a terhes kőrétegből, melytől már senki sem fél, de mindenki — kikerül. Jó lesz ezt elméjükbe vésni, kik ma önérdekükkel reánk súlyosodnak elzárva előlünk a fölfelé, az előre törekvés biztató messzeségét, leveti egyszer a világ is kényszerzubbonyát s mi lesz akkor hatalmukból; sár mit összekaparnak s kihánynak az út árkába.

Öngyilkosság kizárva.

Alig ocsúdott föl Ungvár a kebszorító megdöbbenés első aléltságából, máris a törvényszék két tagja *Orosz Ádám* vizsgálóbíró és *Polányi Aladár* beregszászi kir. alügyész kisiettek a gyászeseményről tanúskodó helyszínre, hogy ott mint bírósági kiküldöttek jegyzőkönyvet vegyenek föl s a megőrzött nyomokból véleményt formáljanak az előadott esetre. Figyelmük a porszemekig éber volt, ítéletük pártatlanul készült, az eredmény a lehetőségig simult a valóhoz, bár némi tolakodó nyomok kalandozni hívták a szűk határu vizsgálatot. S a helyszíni szemlén alkotott véleményük az öngyilkosság esetét *teljesen kizártnak* nyilvánította. S bár akkor már széles ez országot gúnykaczajjal kísérve teleharsogták Egán „öngyilkos” -ságával, e jellem egész férfiak jóllehet tiszta meggyőződésüket ez által eleve befolyásolni, majd eltéríteni törekedtek, mégis oly nyomot, helyszíni alakulatot mely följogosította volna a gondolat előnyomulását, hogy ez az üldözött félisten önkezével metszé el élte fonalát vagy csak kétkedni szólított volna föl ily elsietett lépés javára, nem találtak.

A lösebb megállapítására rendelt bonczoláson az orvosoknak a löcsatorna, a sebhelyek, a repedés s egyéb kozbejátszó körülmények nyomán formált véleménye, a szerencsétlenséget balesetnek tulajdonítja. A megújított vizsgálat, a biztosító társaságok ügyvédjeinek ellennézeiteitől ostromolva megbillent az eredményt illetőleg; de egy múlt heti helyszínelés befejező szóként végleg állást foglalt az öngyilkosság ellen.

A tragédia hiteles szemtanúja *Rochlitz Nándor* ungvári kir. főerdész vallomásában, majd a földművelésügyi miniszterhez intézett távirati értesítésében; s az ezt követő részletekig vázolt jelentésében azonosította közvetlen benyomások és tapasztalatokból merített meggyőződését a hivatalos helyszíni szemle megállapodásával s véletlen balesetet hirdet.

Ellesett vallomásaira ismételten is visszatérünk, mert

ezezen épül föl egyik bástyánk, mely ellen küzdve letörnek az öngyilkosság bérelt hirdetői. Szavai érvekként szolgálnak az önkivégzés vádjával szemben; míg a véletlen baleset körül csoportosított állításai — melyeket ő is csak egyéni nézeteiként szerepeltet — csupán a vélemények közé sorolhatók. Az előbbit indokolni-, ez utóbbit csak sejtetni képes; beléje kapaszkodik, nehogy vezérlő szalagot veszítve, kétségek közt elmerüljön.

Nemkevésbé fontossággal bír *Török* József főispánnak az első tanúvallomások alapján Darányi Ignác és Széll Kálmán miniszterekhez fölterjesztett ismételt tudósítása, melyekben elhamarkodott vádként elítéli a híresztelt öngyilkosságot.

E rosszlelkű meghurczoltatás ellen a leghatalmasabb ütőkártyát Egán jelleme szolgáltatja. Egyenes szív volt. ki nem tett egy lépést tekervényes úton. Kicsinyeskedésre nem született, a veszélyek elől megszökni nem tanult meg; hanem célja felé ragadta a becsület aczélszárnyán a kérlelhetlen férfi-akarát. Fömládozta életét a rutén nép megmentésére s kitartást esküdött tenni kész lelkének, hogy el nem tántorodik megváltó munkájától, bár ha hálátlansággal fizetnének, hanem megkeresi a fölvidéki nép általános jólétében jutalmát.

Szeretet töltötte be szívét, rettenetesnek csak a közérdeket fojtogató önérdéki csökönyösséggel szemben mutatkozott. Becsülete nem vitte rá, hogy személyét sározó ármányokért elégtételt vegyen, mint egy eszményi vezér szerepelt a harcban, kinek testére gondja sincs. Jutalmat nem várt, dicséretet nem keresett, elismerést nyugodt lelkiismeretében talált. S ez méltóbb díj volt csillogó kitüntetésnél, hízalgó szónál.

Nem ember, félisten volt mikor dolgozott. Álom nem merte ingerelni pilláit, verejték nem tudta pihenésre szólítani. S ha kidőlt oldala mellől a munka közt született paraszt, elméjében teremtette meg előretörő útja egy-egy jelkövét.

Szikla jellem volt, lelkében nem rejtegetett titkot, nem akadt tette, mélyet érdeklődő szem, sőt rosszakarátú előítélet bonczolgatásának ki ne szolgáltattott volna. Kebléből olvas Bartha, mikor jósszerű tudattal hirdeti, hogy

„fölteve öngyilkossági szándékát, ezt első sorban a biztosító intézeteknek írta volna meg, mert jogtalan haszonra nem aspirált sem a maga, sem a családja részére.“

Nem múlt el napja, mely eredménytől árva lett volna, mégsem tért nyugalomra a rágalom. Megmérgezte az a génusz férfi enyhadó perceit és sárral dobálja most a szeut tetemet.

Öngyilkos volt — így érvel a veszélyeztetett önérdék — előre jelezte ezt a ma ritka fokú idegesség, mely minden tagján előmlött utolsó napjakor. S miben jelentkezett ez izgatottság? — mert csendben nagy feladatába mélyedve ült a kávéházban s nem rendezett orgiát az orfeumi énekesnőkkel; mivel egész éjjelét munkának szentelé és nem nyájaskodott a szobalánynak; mivel fukarkodott reggel a borbélynál eltékozló idővel. Ily okok koronaadatokul ajánlkoznak, hogy részünkhöz állva főnhangon czát'olják a ráfogott ijesztő izgatottságot. Mi azonban ezeket mint a pikoló-tól, szobalánytól, cipőtisztítótól s egyéb díszes perszónáktól kikölcsönzött érveket tisztelettel oldalt toljuk.

Az ügy mérlegében sokat nyom az a pontosság, hogy Egán táviratilag megrendelte a munkácsi „Csillag“ szalóban lakását. Kijelölte előre további működésének részletes tervezetét, sőt e fölött közelállónak nézetét is kikérte. De számíthatjuk ezeket látszatérvekül, erre pedig nem akarunk építeni, mikor hivatalos tények igazolják, hogy Egán a szerencsétlenséget megelőző napon a nála megszokott értelmet, megfontolást s határozott választ érvényesítette minden vele való közlekedésben.

Idejének egy tekintélyes részét ugyanis *Firczák* Gyula munkácsi püspök társaságában töltötte. Együtt vitatták meg a jövő terveket, együtt lelkesedtek az elért sikereken, miközben Egán mély elmeéllel festette az elvetett munka kamatát. Majd szent céljára tért át, melynek immár szomszédságában érezi magát s arcza átszellemült a lelkesedés tüzébeu, szemében túlvilági tűz égett, szavai próféta ihlettel teltek meg. Láta, mint Mózes egykoron a megígért földet; számította a pillanatot, mikor koronát tesz munkája homlokára s elhalványul a rágalom irigy tekintete, míg babért nyújt feléje a nemzeti elősmerés, a népszerűtet. Majd áttértek aprólékosan tárgyaiul a jövő feladatokat, hol szoron-

gat a nyomor, hol kell építgetni, hol buzdítani. S Egán újra az az ifjú erős férfi, volt, ki a munka kezdetén rettenthetlen szívvel ostromolta meg az akadályokat.

S mit tett a dolognak szentelt éjszakán. Rakosgatta egymásra jövő működésének tégláit; mérlegelte, fontolgatta tettei kihatását; jegyezgetett, majd örömeinek, a verejtékén érlelődő gyümölcsnek részesévé tette *Bartha* Miklóst s más kevés barátját. Leveleit egy érzelem szövi át s ez: a *fokozott munkakészség*.

S ez az ember, kinek céljai még hajnalbau szentegyházzá avatják keblét, ki minden munkás kart dolog mellé szeretne állítani, kinek gondolkörét jövő tettei népesítik be, a délelőtt első órájában öngyilkos legyen, megfosztva önmagát a megvalósulás küszöbén levő törekvéseitől?

Hazudjátok inkább, hogy éjszakát hengerített ránk a napfölkelte, hogy a délibáb a valóság teste, hogy a tüzet csillapítja az olaj, könnyebben szereztek hitelt, mint ily vakmerőséggel, hogy az emberi lélek kitörő szava, a szív dobbanása fordított tüköré az értelem sugallta tettnek, hogy a gondolatokat merő ellentétes cselekvés követhesse.

A logika minden tételének 'durva arculcsapása ez; a tapasztalatok hihetetlen meghazudtolása; egy állítás, melynek erőszakos rákéuyszerítés az alapja. Hiszen az okszerűség ily hiányát még az örülnél is tagadja az orvosi tudomány.

Egán állítólag karabélyával lőtte magát föbe. A fegyver, melyet az életoltó' bűn terhel 65—70 cm. hosszúra nyúlik. Sárkányát kemény rugó hozza működésbe, súlya az átlagnál magasabb; úgy, hogy félkézzel támaszték nélkülözésével a levegőben tartani s a gyakorlatlan hüvelykujjal elsütni — mint azt öngyilkosság esetében ily nagyra nőtt puska magával hozza — előbb is teljes lelki s testi nyugalmat s Herkules erőt igényel. Ravaszát lecsettenteni, mint azt *Kirner* budapesti puskaműves is konstataulta, ritka erőltetett járása folytán, vállhoz támasztva a fegyvert is csak gyakorlott ujj próbára tett megfeszítése képes.

Vonjunk e száraz szakértői megjegyzésekből az eset megvilágításához tanulságot. A karabélyt az áldozat vadászfegyverül használta s mint fölemlítettük tekintélyes súlyt

képvisel. Öngyilkossághoz már természeténél, esetlen alakjánál fogva alkalmatlan; azonban a végszükséghez menekülve, számítsuk be használhatónak. A végzetes tettet általa két módon követheti el: vagy úgy, hogy a puskát a földnek támasztjuk, és a homlokcsontot csövéhez szorítjuk; vagy pedig a szokottabb úton, hogy a fegyvert emeljük önfe-
jünknek.

Az első föltétel czáfolatát magáról a helyszínről olvas-
hatjuk le, hol a lábak nyughelyétől csak mintegy gyer-
mekhosszra jelentkezik a puskatus elcsúszásának búcsú-
nyoma. Próbákat végeztek oly irányban vájjon lehetséges
volna-e a megmaradt nyomokba lépve a kívánt helyzet
mását elfoglalni. Egánhoz is viszonyítva aráuytalanul nagy
emberek vetették alá magukat a kísérleteknek s mégis
alig tudott egyik-másik megközelítőén rokon állást kiero-
szakolni. De ez úgy sem igazolná a szomorú sikert.

Tudvalevő, hogy a puska végnyomaként a talaj egy
mély vágást őrzött meg, mely a domb gerinczébe olvad,
vagyis iránya a tetőnek mutat. Beleillesztették a fegyvert
e legutolsó helyzetébe és kitűnt, hogy ekkor a karabély
állása szinte 45 fok alatt hajlik el a merőlegetől tehát
ily nyugvásában a cső- az emberi törzstől, *mintegy méter
messzeségre* távolodik.

A határozó kérdést tehát aként formálhatjuk: mikor
támadt a fegyver elcsúszása; az állítólagos öngyilkosság
előtt, alatt vagy után? Ha a kisiklást indokolni s össz-
hangba vagyunk képesek hozni a fölvetett eshetőséggel,
akkor fölpattaut előttünk az öngyilkosság zárja, hiszen a
karabély mozgatai mintegy vezetik és átszövik az egész
esetet.

Sorrendet tartva, ha a puska kibicsaklása az önki-
végzés előtt történt, tehát a reá való támaszkodásból
ered, úgy 'az elhagyott szakasz folytatásaként megerősödve
hirdethetjük az öngyilkosság kizártságát, hiszen a meg-
ejtett kísérletek bizonyítják, hogy a vádolt fegyver szája
s az előre görnyedő test között bármiként elért egy ter-
metes arasz. Lehetetlen tehát, hogy ily helyzet foglalás-
nál a golyó az áldozat testébe fúródhatott volna.

A második eshetőség az öngyilkosság alatti időtar-
tamra számít. Mondhatnék ugyanis, hogy a fegyver a sár-

kány lepattanásakor rázkódott meg s e rándulás okozója az elcsúszásnak.

Bírálgatva e tekintélyes érvet, előre bocsájtjuk, bogy a löcsatorna nyílegyenesen köti össze az áldozat két halántékát. Összevetve ezzel az előbb fölemlített lehetőséget, mi sem természetesebb, minthogy a fegyver rázkódása következtében — a minnek pedig e nehéz súlyú és járású karabélynál *bármily módon* be kellett volna következnie — a löseb iránya *elhajlott volna* a homlok felé. Hiszen hogy egy pisztoly kisebb mérvű visszarántása már mily számot tevő szöget idéz elő, tanulmányozhatjuk párbaj vagy önvédelemből eredt eseteken. Jogosan tamúskodhatunk tehát, bár egyedül a löcsatorna vízszintes irányára építve, az öngyilkosságban.

Főleg áll pedig e kombináció a tárgyalt esetben, mikor kiindulás gyanánt oly erőt tulajdonítottunk e rázkódásnak, hogy az hivatott volt a földnek támasztott puska tusát mélyen belevésni s előrefordítani a kemény talajban, Különben e föltétel tarthatatlan azért is, mert egy ember neki készült ereje is elégtelen a fegyvert az esőtől nehézkessé gyúrt földbe mélyíteni s egyúttal annyira előre vetni, hogy annak csöve szinte félkört írjon le. Pedig ezt követelné a talált nyom, mert a fegyver kezdő állásának bármily számítás szerint olykép kellett elhelyezkednie, hogy Egáu felé hajoljon, hogy az öngyilkos s a bűnös puska mintegy gúlát képezzen; a végső helyzet pedig tanúsítja, hogy akkor a karabély az áldozat képzelt testirányával *párhuzamosan* dőlt. Ha pedig ekkora erőt odaítélünk a fegyvernek, akkor megmagyarázni ki sem képes, miként történhetett oly páratlanul hatalmas lökés mellett, hogy a löcsatorna a homlokcsonttal vízszintes maradt. Szóval az öngyilkosság e vádjához ez eset sem illik.

Tudatában, hogy e körül szerzett s tapasztalatokkal ékeskedő meggyőződéssel állunk az előbbi két ellenvetéssel szemben, áttérünk a harmadik föltételre, mikor a puska elcsúszását másodpercnyi mértékkel számítva, már az öngyilkosság ténye utánra toljuk.

Ha Egán önkívületében oldalt esett, úgy fegyverét vagy magával rántotta, de ez esetben a puskatus nyoma oldalt s nem fölfelé meredne; vagy pedig elengedte, ily

kiindulás mellett azonban magyarázatot kér az alapvető kérdés, mi nehezedett akkor reá a karabélyra előidézve kicsúszását. Mert ha gyöngülő kezéből kiejtette Egán fegyverét s így nem súlyosodott arra, semmi teher, semmi erő, akkor annak a fizika elemi törvényei szerint egyszerűen *lebillennie* kellett volna. Ezt pedig ki volna vakmerő bekövetkezett valóként erősíteni, mikor Egán utolsó akarata, vallomása, melyet karabélya talpával írt, azt kizárja.

Bizonyára fognak akadni, kik az esést, a test első pillanatnyi súlyát s a puska elcsúszását kombinálni próbálják, de ez mindenképen egy másik eshetőséghez vezet, hogy Egán *fegyverére zuhant* s innét csak a domb lejtője gurította alá. Ide kell térnünk, nemcsak mivel az elcsúszás nyomának, mely tudvalevőleg a domb tetőnek tartott magyarázatot másként adni nem próbálhatunk; hanem azért is, mert egy pillanatnyi előre borulást, mely okadatolhatná a kisiklást, egy másik ellentétes irányú esés nem követhet, újabb erő közbejátszása nélkül. E kitéréssel pedig mi nem foglalkozunk azért, mert köztudomású, hogy Egán alélton rogyott össze. Rochlitz közvetlen vallomásában olvassuk ezt, hogy a fegyverdörejrel szinte kapcsolatban pillantá meg önkívületi helyzetben barátját.

Össze kerültünk így hát a második eshetőséggel mikor az „öngyilkos”: Egáu, kinek ha ily szándék élt szívében úgyszintén mélyen előre kellett hajolni a dombtető felé, fegyverére bukott. Ámde a vérnyomok mellőzésével a főerdész vallomása is akként tanúskodik hogy „ijedve látta, mikor Egán Ede *fejfelé lefelé* bukik a domb oldaláról a domb és az országút között levő árokba.“ Ezt a „fejfelé” való gördülését pedig e jelzett adatokból kimagyarázni nem lehet. Mert menjünk el az engedékenység legszélsőbb határáig, hogy bár a magasztos férfi előre esett, mégis a domb hajlása félretéríthette tetemét. Csakhogy itt nem *oldal gurulásról*, de *fejfelé lefelé való bukásról*, van szó. Ily helyzetbe pedig nem juthatott a test, ha egyszer előre esett.

Az öngyilkosság esetét tehát e variált alakulatok kimagyarázni selejtesek pedig más oldalról a puska elcsúszásának oly egyszerű az oka. Egán zörej, zizenés útján észrevehette a gyilkos mozdulatát s oly természetes, hiszen idegeinkben fekszik, hogy magához rántotta a védő fegy-

vert, innét a vésett mély barázda. A golyó átjárta szent fejét s az áldozat visszatántorodott, innét a lábak elcsúszása, majd egyensúlyt veszve hátrahanyatlott s gördült, mint látták fejfelé.

Különben ezzel itt még nem végeztünk, tárgyalni fogjuk, felelevenítjük annak helyén újból csupán arra térünk végezetül még ki, nehogy bárki rosszra magyarázhassa: előbb a kicsúszáshoz túlos erőt számítottunk, míg most ime egyszerű elrántással is beérjük. S ez természetes, akkor a fölött fordult meg a lehetőség, hogy valaki a fegyvert tompa szögbe visszavesse; hisz az öngyilkosság ezt kívánná. Kifejtettük előbb már ennek indokát, de a kérdés világossága ismétlésre szorit. Az öngyilkosság eseténél. a puskának az áldozat felé kellett hajolni és csak innét kerülhetett végső helyzetébe, mikor a hegytetőnek néz, tehát ily tekintélyes körívet kellett megírnia. (E fordulásnak a terepen a kisiklás ölében semmi nyomát se lelni!) Mostam esetünkben pedig az áldozatnak a karabélyt, mely úgyis fölfelé nézett, csak maga elé kellett rántania, hogy barázdát szánthasson vele.

Az öngyilkosságot akként is elkövethette — hangzik tovább a gyanúsító szó — hogy a fegyvert emelte önmagára, míg előbb ő hajolt le a karabélyhoz. Bár a terepen talált s ismertetett nyomok ennek ellenére vullanak, mégis tekintsünk el ezektől s ragaszkodjunk csupán e tett követelte tartozékokhoz.

A ki látta a fegyvert, nehézkes és ügyetlen voltát, az meggyőződésként fogja hirdetni, hogy véle öngyilkosságot a kitűzött módon legföljebb mellékeszközök igénybe vételével követhetni el. De ilyen szomorú elősegítőknak még alkalmazhatóságát is kizárta az idő: az átlag nyitott terep; a lelkiállapot... de másként is helypazarlás volna ezt részletezni, hiszeu a halott után mind ennek semmi nyoma sem maradt.

Eltekintve azonban a szükségesnek tartott mellékes közöktől, az öngyilkosság, különösen az ily rejtelmes, de színpadias öngyilkosság első sorban lelki és testi nyugalmat követel. A lelki nyugalom a vértanú Egán birtokában volt, de nélkülözte ezt a „Budapesti Napló“ által költött öngyilkos Egán, ki „*heteken keresztül megdöbbenő ideges és izgatottnak, mutatkozott.*“

Jóllehet tudjuk, hogy ez inkább egy rémes agy látománya, mint megtévedt vélemény, mégis kötelességünk az önző szélsőség információit is fölhasználni, ha velük gazdáit czáfolhatjuk. S végszavunkként ismételten hangoztatjuk, hogy az lehetetlen, miszerint egy ily „megdőbbentő“ izgott ember oly súlyos és kemény járású fegyverrel önmagát agyonlőjje.

Nyomosabb érvünket mégis a testi nyugodtság teljes hiánya szolgáltatja. A vita területén túl fekszik amaz állítás, hogy fegyverrel való öngyilkosság esetén, a meggondolatlan tettet álló, nyugodt helyzetben követte el a szerencsétlen, hisz a mozgás kizárta volna az amúgy is terhes puska összhangzó tartását. De e gyakorlati érvényű természetes igazsággal, hogy ne mondjuk axiómával a terepen elszórt nyomok nem egyeznek. A helyszínen, a tragédia legszűkebb terén két lábnyom pihen egymástól lépés távolságra, bizonyítva, hogy Egánt *mászás közben* érte a gyilkos golyó. Mi sem lesz indokoltabb miut hogy hegymászás közben kitaposott pihenő hely nélkül a terhes és vontatott járású karabélylyal öngyilkosságot elkövetni nem lehetett.

A terep hű fényképe még egy mély hatású adattal gazdagítja érveinket. Az út testétől föl a vérhullásig Egán lépteit harmonikus távolságban kíséri a puskatus nyoma.

Nagyfontosságú bizonyíték ez. Eltekintve attól, hogy a fegyver sárkánya amúgy is kelletlenül járt, az észszerűség követeli annak szükségét, hogy a föltett esetben Egán puskáját útközben fölhúzza s jobbkezevel ama ért lehetetlen helyzetbe igazítsa. E helyett a nyomok oda tanúskodnak, hogy a puskát *baljában* fogta s *megszakítás nélkül* vette alkalmazásba. Magyarázatlan marad tehát miként kerülhetett a baloldalou hordott karabély golyója a jobb halántékba s főleg miként hozhatta oly helyzetbe azt, mely az öngyilkosságnak megfelelhet, hisz a fegyvernyom még a vér között is jelentkezik, tehát az áldozatnak *nem volt ideje* azt sem fölkészíteni, sem agyához emelni. Ez maga oly rejtelmes tapasztalat, hogy társ nélkül állva hivatott a gyilkosság tényét földézni.

E fölvett eset mikor Egán saját fejének emelte a karabélyt, sem állja meg tehát az elfogadhatóság tűzpró-

báját. Legizmosabb elhallgatója természetesen a puska elcsúszásának helye, mely mint búcsúnyom hirdeti, hogy a lövés alatt a karabély a földhöz szorult s nem lebegett.

Az öngyilkosság egy újabb megölője, hogy Egán nem is volt jártas e fegyverének kezelésében. Hisz Rochlitz beszéli, hogy leszállásuknak egyik oka az volt, miszerint a lelkes népmentő meg akarta neki mutatni új karabélyjának ható képességét, könnyű kezelését, s egyéb furfangját. E puskát a katasztrófa előtt csak napokkal korábban vehette Egán, mert Rochlitz, működésének jobb keze, sem látta még nála. Idegen s hozzá súlyos és terjedelmes fegyverrel öngyilkosságot, elkövetni mindég azzal az utógondolattal kísért, hogy esetleg, mint kezelésében kezdő, rettenetesen megcsönkíthatja véle magát a gyáva elhamarkodott. Ez Egánt, ki puskával vállán nőtt fel, zavarta s elrettentette volna; ezt Egán a bátor, megtörhetlen lelkű nem tehette, meg.

A legközelebbi múltban a tanú és szakközegek kihallgatása nyomán ismételten helyszínelést tartottak, hogy vélemény egyezkedés útján megállapodásra jussanak az öngyilkosság lehetőségével szemben. A vizsgálatot különben a biztosító társaságok egyenesen kívánságára foganatosították, kik félrevezettetve néhány üzletembertől, most sem akarják belátni, hogy elfogultság náluk az öngyilkosság réme. A szemlét *Izsépi* Gyula albíró vezette, míg a törvényszék részéről *Orosz* Ádám vizsgáló bíró, az ügy eddigi vezetője jelent meg.

Három fegyverszakértő szerepelt a helyszíni szemlén: *Komjáthy* Tihamér pénzügyigazgatósági titkár, mint a biztosító intézetek képviselője; *Capp* Albert, a fegyvertan tanára a Ludovika Akadémiában, kit az örökösök küldtek ki és *Marciik* főhadnagy, kit szakértőül a bíróság kért fel.

Ügyünkre természetesen legkiválóbban a főhadnagy szakvéleménye bírhat befolyással, mivel másik két társa mint megbízottak egy-egy érdeknek befolvásoltjai is. Harcsák miután összeegyeztette a tanúvallomások leírását s adatait a helyszíni alakulatokkal, határozatként oda emelte szavát, hogy az öngyilkosság esete ily körülmények között ki van zárva. Indokolásának egyik kimagasló ráütő része abban tömörül, hogy a domb emelkedése, merre Egán

haladt, oly meredek, átlag 30 fokos lejtőt képez, miszerint ott megállni is virtus, nem hogy rajta egy öngyilkos szándékú ember elhelyezkedhetnék, hiszen ott fegyverének nyugpontot hasztalan keresne.

Az öngyilkosság kizártságát ez avatott szavakkal, ha hozzákapcsoljuk, hogy a bírósági kiküldöttek is azonos véleményt formáltak, máris nyugodt lélekkel lezárhatnánk.

Vizsgáljuk meg mindazonáltal még a löcsatorna irányát. Ez a homlok arczélével párhuzamos vonalban töri át az agyot. Tehát az öngyilkosság egy újabb föltétele, hogy a nehézkes fegyver a halántékra *merőlegesen* állt legyen. S bár Egán izmos voltában kétkednünk sem szabad, mégis hogy a puskát fej magasságban vízszintesen tartsa önmaga felé s a gyakorlatlan hüvelyk ujjal szorítsa le kemény rugójú kakasát, rágondolva az öngyilkos ideges, előreszámítani képtelen lelkiállapotára, minden hitelt vissza kell vonnunk. Még a hány fegyverrel való öngyilkosságot tanulmányoztunk, hála az Istennek alacsony a száma, minden esetben a seb iránya a szemöldök vonalára tekintélyes szöget mért. S csak ez körülményeiben oly rejtélyes eset hazudtolná meg a múlt összes tanulságait, valószínűvé óhajtván emelni az eddig példátlant, a lehetetlent.

Mert lehetetlen hogy ily körülmények között öngyilkosság adódott volna elő. Miért lőtte volna föbbe magát — lelkiismerete nyugodt volt, dolgait páratlanul rendben tartotta s a termelt gyümölcs már érni kezdett. Másrészt is Egán mozdulatai, az izgatottság, mely az öngyilkosság oldalátától soha sem marad el, nyíltan figyelemre hívták volna az érzékeny lelkű főerdészt. Ő azonban akként tanúskodik, hogy útitársa szavaiból csak munkakedvet, célratörő akaraterőt hallhatott. A lépéseknek a porondban megőrzött helye is biztos járásra s uem ingadozó menetre, mint azt ily szándék magával hozná, figyelmeztett.

Ez adatok összegzésére külön szakaszt szentelni szükségtelen, bármelyik kiragadott eset elég hatalmas arra, hogy gondolkodóba ejtse s elnémítsa az öngyilkosság durva vádját.

A baleset ellenérvei.

A véletlen baleset valószínűtlensége körül csoportosított érveinket az autentikus véleményekkel nyitjuk meg; hivatkozva a fegyverszakértők, köztük *Kirner* budapesti puskaműves idevonatkozó egyöntetű határozatára. E szerint az áldozat fegyvere, föltéve a legtúlzottabb eshetőséget, a fölkészített sárkányt (minek ugyan Egán mindenben tapasztalt elővigyázatossága már eleve ellentmond) semmiféle nem célzatos külső erőszakra, legyen az nyomás vagy ütés, el nem sül. Hivatott emberek esküvel pecsételni kész vallomása ez; nem tekintélyi érv, hanem szakférfiak gondos búvárkodásának eredménye; méltó tehát legalább is arra, hogy előre fölmentsen a bujkálás vádjá alól.

Különben is e véleményt, mint elég természetes, próbák szülték s egészítették ki. Minden fölvehető eset körül folytatták e kísérleteket de a ravasz oly makacsnak bizonyult, hogy elcsúszás vagy beleakadás útján lecsententeni minden összeszedett ügyeskedés csődöt mondott

Másrészt is, ha a puska elcsúszásának végnyomából a fegyver helyzetére dedukálunk, úgy észlelni fogjuk, hogy ennek irányító csöve, a szerencsétlenség pillanatában a dombtető felé tekintett s nem Egán testének foglalt állást. S ez rájogosít föltenni, hogy bár lepattant volna bármi föklerithetleu módon a kakas, mégis a Uiveget a puska csöve nem irányíthatta e nemes férfi agyába. Az e körül fölszabaduló eshetőségeket részleteztük az öngyilkosság czáfolatában s most beérhetjük az olvasó reáutalásával,*) hiszen a tartalom ugyanegy, ama finom különbséggel, hogy ott a föltevés szerint eltökélt szándékból-, itt véletlen baleset folytán csattant le a sárkány. Az előidéző ok ugyan bár különböző, de azért az ezt követő hatás, az okozatos eredmény azonos.

*) Lásd a 14., 15 és 16. oldalt.

Rochlitz Nándor főerdész leírása szerint, melyet később csitultabb kedélyvel is megismételt, ő amint a fegyverdörrenésre visszaretent ijedve látta, hogy Egán fejjel lefelé bukik a domb oldaláról alá az országút mellett elhúzódó árokba. Ebből oda következtet, hogy a fegyver a dombon való megcsúszás alkalmával dördülhetett el s a mint *előre hajolva kapaszkodott fölfelé* az áldozat, hatolt a golyó fejébe.

E tetszetős vélemény összes ereje föltételes kiindulási alapjában, „amint előre hajolva kapaszkodott¹¹ rejtőzik. Amint ennek létét kioltjuk, sötétség takarja be ismét a baleset lehetőségét, mert bármi más helyzetben a test — mint már fölemlítettük — se nem érintkezhetett se egy irányba nem eshetett a fegyver csövével. Hivatásunk tehát egybevetni *Rochlitz* ez állításával a tragédia tanuhelyén lerakott adatokat, kiolvasni belőlük az áldozat valószínű helyzetét s ebből visszaszámítani a végzetes okra. az előidéző körülményekre

Fogadjuk el tehát néhány sornyi időre, hogy Egán előre hajolva kapaszkodott.

E föltétellel együtt azonban érthetlenné alakul a puska állása, mivel ennek, ha a löcsatornával összeillesztjük *vízszintes* helyzetet kellett követelnie, de ez a kúszás körülményeivel teljesen egyezhetlen s észérütlen.

Jogos gyanút szül az is, hogy e kapaszkodás semmi kaparást nem bízott a lágy talajra, tehát ez állítást csak miut *Rochlitz* egyéni ítéletét tekinthetjük, melyhez a helyszíne semmi igazolást sem kapcsol.

Rövid bonczolgatás után kénytelenek leszünk bevallani, hogy ily lehetőséget befogadva, nem találjuk indokát a puska nyomoknak sem, melyek szétszórva a talajon a domb fejének figyelnek. Ezek hiteles tanúi, hogy Egán golgothai útján támaszkodott karabélyára, s azt nem vízszintesen, csövével önmaga felé (mily nevetséges gondolat) tartotta. Mert a két lányék közt elnyújtózó seb ezt követelné, vagy pedig egy oly ok előteremtését tenné szükségessé, mely erős rugékonyságával ily vakmerő helyzetben vetni képes az utolsó pillanatban a nehéz fegyvert. De e kibúvóhoz egy adat sem hivatott alapul szolgálni; s másként is a vízszintes tartásit fegyvernek nem maradt

sem a haláleset előtt, még kevésbé utána bármi elenyésző nyoma.

Rochlitz mikor elfogadta a kapaszkodás lehetőségét, bizonyára nem gondolt arra, hogy a helyszín vallomásán kívül, saját tapasztalataiban is kénytelen ebbéli véleményét lesujtani. A főerdész ugyanis a véres eset előadását azzal vezeti be, hogy ijedve látta barátját fejjel lefelé hátraesni. A kúszásnál azonban a test állása mintegy hozzásiklik a domb emelkedéséhez, s ily helyzetből az áléit test csúszni, gömbörcödni fog, de hátra bukni, s fejjel tovább alá gurulni soha.

Sokat jeleutó adat, bár a látszat kissé zsaruk hozzá, hogy⁷ a lépések nyoma az egész talp rajzát őrzik s uem csupán a lábhegyét, mint azt a kúszás, mikor köztapasztalat szerint lábujjakon nyugszik a test, követelné.

A kapaszkodás tehát Rochlitznak egyszerű állítása, melyet czáfolnunk kellett anélkül, hogy indokolását hallottuk volna.

S így a másik eshetőségnek kell meg ítélnünk a hihetőbbséget, hogy egyenes tartású járása közben hatolt fejébe a golyó. E megállapodáshoz ragaszkodva azonban végkép megszűnik a véletlen baleset lehetősége is, hiszen a testnek ily hordozása *kizárja* a fegyvernek a szerencsétlenséggel harmonizáló helyzetét. A karabélynak ugyanis hogy e lesújtó pusztulás gazdájául tekinthessük a lányékra merőleges magasságba kellett volna emelkednie, ily állást pedig a helyszínén semmi véletlenség a puskának uem kölcsönözhetett.

Még egy ellenmegjegyzésünk van, melyet eddig uem használniuk ki, jóllehet egymaga már elég hatalmas arra, hogy visszaüzze a balesetet rejtegető véleményt. Az elcsúszás, melyet már annyiszor földidéztünk, a tetőnek néz. egyrészt hirdetve ezáltal, hogy a fegyver talpa végső helyzetében az áldozat előtt a földre támaszkodott, másrészt czáfolva oly irányú nyom hiányában Rochlitz nézetét, hogy az vízszintesen, oldalt fekvő helyzetben nyugodhatott.

A puska búcsúként vésett barázdája a legtekintélyesebb adat az eset megállapításánál. A karabély e talált nyoma a hozzáálló lábnyomtól jó gyermekhosszra fekszik. Oly állást tehát, hogy csöve akár Egán agyát csókolhatta,

akár azzal egy irányba juthatott volna, nem foglalhatott. Ezzel az öngyilkosság vádját czáfoló szakaszunkban már behatóbban foglalkoztunk, s e részben is kényszerülve voltunk érinteni s így elégséges olvasóink figyelmét egyszerűen ama részekre fölhívni, nehogy ismétlésekbe merülve ez talán érv-szegénységről tanúskodjék.

Elősegítheti véleményünk megszilárdulását, ha a talajba nyomatott adatok útmutatásán megalkotjuk végső percében Egán helyzetét. Eszerint összhangba hozva egymással a nyomokat az áldozat a terephez viszonyítva egyenes törzsszel fölfelé haladt, miközben fegyverét előre vetette. Ez okát adja fejfel való legördülésének, hátrántorodott) indokolja a karabély barázdáját (maga felé vonhatta), de nem magyarázza meg, sőt tagadja a véletlen balesetet; hanem — egy második személyt tételez föl.

A puska nyomok mélységét elemezve, tagadhatatlan, hogy Egán az izmos, nagysúlyu ember nem támaszkodott fegyverére abban az értelemben, mit a nép szája rápilienkedésnek nevez. Az öngyilkosság bérelt hirdetői erre építik szörnyű vádjukat, hogy a karabély elcsúszása nem a támaszkodás eredménye, hanem a fegyver szándékos elsütésének egy utóhatása. E képzelt hatást már megillető helyén bírálat alá vettük.*) Az iránt hogy a puskatás nyoma nem a rápihenés következménye mink is tisztában vagyunk; a barázda eredete — mint már említettük — két felől nyerhet magyarázatot, vagy a mikor Egán észrevette a gyilkos mozdulatát, rántotta meg a fegyvert s ekkor vágta a talajon a hosszúkás sebhelyt vagy hátrabukásakor magával vonva a karabélyt hasította fel a porondot.

A puska nyomok közbehatnak a baleset megállapításánál is. Hogy ne hosszadalmaskodjuuk, azonnal a legvakmerőbb engedmény: a fölkészített fegyver kakas, bírálatába fogunk. A baleset eként vagy a puska leszorítása vagy épen emelése folytán következhetett be. A leszorításnak ellene mond a kölcsönösen elfogadott tapasztalat, hogy az áldozat nem támaszkodott karabélyára hanem csöndesen emelte önmaga előtt. Különben is, hogy úgy mond-

*) Lásd a 14. oldalt..

**) (lásd a 15. oldalt.

jük lehetetlen, hogy a fegyver leszorítása alkalmával egy még nagyobb erő ugyancsak lefelé nyomja a sárkányt, hisz csak ily esetben pattanhatott az fölfelé a golyóra.

Az emelés által született balesetnek is egy nagy tagadója van, hiszen a puskának a porondba vésett jó másfél arasznyi nyoma, arról világosít föl, hogy az a kritikus percben a földhöz tapadt s nem lóbálódzott a levegőben. Fölvéve pedig ez eshetőséget, áttörhetlen homályba burkoljuk s észszerűtlenné teszszük mikor, mikéut, vagy hogy vágta a barázdát a fegyver agya, mert lebegő helyzetéből a természet elemi törvényeinek rendelkezése szerint a karabély csupán hányát esett volna. Mint tapasztalást fölemlíteni tartozunk, hogy a leggondosabb helyszínelés sem tudott földeríteni oly tárgyat vagy helyzetet, melyet a kakas leszorításával meggyanúsíthatnánk. Leggyakrabban e vélemény indokolásul fölemlítem halljuk, hogy a fegyver elsiklásakor pattant le a sárkány. Pedig ez hamis föltevés. Hiszen a karabély lecsúszásakor a ravaszt az előadható akadály csak fölfelé nyomhatta, ily esetben pedig eltörhetik a rugó, de lecsattanni a sárkány nem fog. Föltéve pedig ily helyzetet, ki sem képes ezt a test állásával egyeztetni. Mert a földre vágódott fegyver követelné, hogy a test rajta végig feküdjön. De ezt az ellenszegülő adatok kizárják.

A lőseb irányáról elmélkedve, azonosíthatjuk a magunk ismeretét a „Budapesti Napló“ e körül szerzett megállapodásával, hogy ennek alakja, iránya a balesetet nem tűri meg, mivel a „fegyvert tartó kéztől oly helyzetet követelne, a mely még a laikus embernél — nem pedig a vadásznál — sem képzelhető el.“ Különböen ugyané szavak érvényt kívánnak az öngyilkosság eseténél is. mely e nyomok után Ítéelve hasonló otromba állásfoglalást fest.

Harcák 66. gy. c.-beli főhadnagy, ki mint bírósági részről fölkért fegyverszakértő szerepelt a napokban újból földézett helyszíni szemlén s kinek véleménye már egyszer lekötötte figyelmünket, mint a «baleset egyik előharcosa akent ok ad atolj a véleményét, hogy hihetőleg Egán a mint frissen törtetett fölfelé, megcsúszott, s csuszáiulása-
kor aláhanyatló keze szorította meg a rugót, mely lepat-
tant s véget vetett az oly sok munkára még hivatott életnek.

Ne gondolja olvasónk, hogy a mi tisztünk csak minden ellenirányú szó leczáfolásában áll s ezért véleményezük ez állítást is eltévedtnek; mert a mi hivatásunk egyedül az igazság jelében bíraskodni. Elismerjük s dicsérrettel kell adóznunk Marcsák főhadnagynak, hogy komoly feladatát megfontolt ítélettel elégité ki. Gondolatmenetéhez az alábbi megjegyzéseket tűzzük:

Az elcsúszott lábnyomok a *lelőtt* Egán hátratantorodásakor s ezt követő fejjel lefelé való alábukásakor vették eredetüket. Bizonyítja ezt, hogy a csúszás irányát a sarkok vésték s nem a lábhegyek, mint azt az eloreesés megkívánja. Marcsák kiindulási pontját tehát nem vállalhatjuk el.

Hypotetice azonban ezt elfogadni kötelességünk, hogy tovább haladhassunk a főhadnagy kijelölte úton. Az elcsúszást követő tcstállapotot sajnos nem domborítja ki eléggé, s így önmagunkra hárul részletezni a folytatást. Az elcsúszás folytán Egán vagy végigterült a földön, esetleg tért dére rogyott; vagy pedig fegyverére dőlt. Az előbbi eset mindkét fajára tett első megjegyzésünk, hogy a porondba semmi nyomot sem szorított a lezuhanó test; másodsor az áldozat ily mélyen előreboruló állapotában a fegyver nem kerülhetett a két halántékkal egybevágó helyzetbe; általában nem lehet belőle az eset egyetlen fázisát kimagyarázni. Röviden végeztünk ezzel, mert ez önmagában hordja a lehetetlent: különben a mit a továbbiakban föl-sorolunk, szinte kivétel nélkül ez esetre is helybenhagyható.

A föltétel második fele, hogy Egán előre, fegyverére bukott, s a golyó így közvetlen szomszédságból roncsolhatta szét fejét. Ezt illető első ellenvetésünk, hogy e kiindulásnál a karabély támasztékul szolgál, holott egy hosszú hur&zda hirdeti, hogy az kicsúszott , reá dőlni tehát olyan tÜtt volna, mint mikor a lezuhanó léghajós, belemarkol a gotnb · kötelébe, hogy le ne essék. Ha pedig a puskát e talált végnymóba beillesztenek, úgy még tisztább képbén rí felénk a csalódás, mert akkor a fegyver csöve oly távolra végződik agyunktól, hogy a lövésnek egy kis ijedtséggel is be kell érnie.

Érvekből azonban akkor se fogytunk ki, ha föltesz-szük mind e kettőnek beválhatóságát. Egán tehát kara-

bélyára dőlt s a puska elsült. Meg kell állapítanunk a körülmények útján a lehetőség szerint a kilőtt golyó irányát; főleg pedig vajjon juthatott e az a jobb halánték medencéjébe? A meghosszabbított lábnyomok mint tudva van, a domb fejének irányítvák; s a puska kicsúszásával párhuzamosan húzódnak. Ha a test állását a talpakra építjük, úgy ennek is egyenes tartásúnak kellett lenni; s nem hihető hogy csak a tejét fordította volna erőszakosan s az izmok túlzott megerőltetésével jobbra, egyben odaütve halántékát a fegyver csövéhez. A testnek e természetellenes, kicsavart helyzetét utáuozni persze a cirkuszi kígyóember feladata volna, de egy magunkfajta férfinak az nem való. Összegezve tehát c sorokat, Egán helyzete hivatkozva a nyomokra egyenes s a karabélylyal párhuzamos volt, de nem vehetett oly állást, melyben a golyó a két-halántékot átfűző irányban hatolt a fejébe.

Helyszíni tapasztalat az is, hogy a vérsugarak a lábnyomoktól oldalt fecscseutck szét. Amde ha a féltét követelése szerint a test clórchajolt, akkor a vér először is a lábhclycktól magasabban ömlött volna ki, másodszor nem két oldalra, de merőlegesen a földre hullott volna; hiszen a bármely oldalról érkező lövés kívánt utóhatása, hogy arra felé srken ki a vér is.

E módszer mellett még egy alakulat marad érthetetlen s ez a Rochlitz által észlelt fejjel való leesés. Mert ha a test előreecsúszott s egy golyó erejét vette, az visszavágódul sohasem fog. E tételt már előbb is kifejtettük s hivatkozni reá egyéb sorainkban is fogunk, újból kezdeni tárgyalását tehát szükségtelen.

Marcák tovább fűzött gondolataiban a föltett kicsúszásnak oly erőt tulajdonít, hogy hivatottnak nézi. a rugó leceentetésére. Ezt aként rajzolja meg, hogy a talajt vesztett Egán oly rázkódást szenvedett, mely kezét is anynyira megránthatta, hogy az a ravaszhoz verődve, előidézte a katasztrófát. Mindenesetre különös, hogy e tekintélyes rázkódásból még hírmondónak sem maradt a talajon egy fia nyom. Mi különben úgy tudjuk, hogy kisebb zuhanás sem képes ily sebes és vakmerő erőt, összevetve a főntebb jelzett szeszélyes helyzettel előidézni; másként is el lett ösmerve, hogy a fegyver sárkánya rendkívül nehezen járt.

Marcsák gondos, de csak csillogó methodusa nem birkózhatik meg tehát a körülményekkel. Mindez a baleset kritikáját gondolkodni kényszeríti, de megdönteni gyöngé.

Csattanónak tartogattunk egy nagy érvet, melyet kényszerültünk az előbbi részben is érinteni már. Ha Egán nyomdokait követjük kálváriáján s a maradt bizonyítékokat a porondba vájt láb és puska helyeket bíráltra vesszük, szemünkbe kell ötleni, hogy Egán fegyverét *balkezében* viselte. A karabély nyomok a halványabbak épügy, mint az egészségesek, mind a balláb irányvonalába. sőt tőle eltávolodva is hevernek.

Mikor érvül ezt föl hoztam egyik csökönös, de fufangban kifogyhatlan ismerősöm meggyőzésére, az üzlet ember fanyar mosolylyal válaszolt s azzal próbált lesújtani, hogy a jobb kézben hordott fegyvert, ha nem közvetlen támasztékul használta Egán, előre vethette balfelé is. Látva, hogy a reszkető elfogultság, minő ön-megszégyenítő ellenvetésekkel takarózik, elfordultam tőle, de tudafában annak, hogy mily kicsinységekkel hazutolták meg és rejtegették eddig a valót, kényszerülve éreztem magam választ adni.

Igaza volt annyiban, hogy ily ferde járásra utonuttélen példát szolgáltat egy maga fajta görbe lábú ember be bármiként gyalázták is meg Egánt, fogyatékos testet senki sem vetett szemére. De igazságunk szent érzetében megítéltem e szégyenletes járásnál is ueki a hitelt, s csupán arra kértem választ, miként kerülhetett a puska csövének e dőlt helyzetéből a jobb halántékba egy vízszintes irányú golyó?

Világosságot, elcsitító magyarázatot kérünk, miként hatolhatott be az „elsült“, de balkézben tartott puska lövege a jobb lágyékba. Föllapozzuk a fizikát, hogy elnyugodni bírja fölkaavart lelkünket; keresgélünk a tapasztalatok között s egy sem mentegeti a rút játékot, hanem még mélyebbre döfik keblünkbe a kétség kardját.

A ködös ügy Rubikonjához értünk, s rajta mi az igazság lobogójától vezérelve átgázolunk. Világosságot keresünk, mert a reánk vetett véres, bűnös takaró megőrjít.

Ezzel az érvünkkel versenyezni csak az Ungváron, Munkácson s a vidéken mindenütt emelkedő azon állítás

képes, hogy a hibáztatott fegyver *el sem sült és töltés belőle nem is hiányzott*. A nép szája apostolkodik e mellett s minket följosítanak ezt érvel elfogadni, nem csak e körül összpontosított következtetéseink, hanem a homályba temetett *fegyvervizsgálat* is, melynek pedig az ügy irányításában vezéri hely jutott volna. Miért hallgatták el ennek eredményét a sajtó ismételt puhatolózására is? — azért mert igazat hirdet a nép, a fegyver sérthetetlen volt. Állításaiknak támaszfalául mért nem helyezték az esetleg okmányilag igazolt tételt: a karabélyból hiányzott a töltés; — mert lelkük nem tudta rávinni hogy meghazudolják azt, melynek őreiül rendeltettek; — hogy eltemessék melyet úgylis az első hajnal föltámaszt — *az igazságot!*

Marcásák főhadnagy sejtetni próbálja, mintha a fegyver elsült volna, szavait azonban mint magánszemély megnyilvánulást tudomásul vehetjük, de azzal az erővel, mi csupán a hivatalos vizsgálat jegyzőkönyvét illeti, föl nem ruházhatjuk. Hallani akarjuk, volt e fegyvervizsgálat s mit végeztek azon.

Sötétségben botorkálunk, éjszaka vesz körül reánk erőszakolt korom éjszaka. S ez nyílt fölhívás mindenkihez a további ernyedetlen nyomozásra, elemzésre, kutatásra a mi igazságunk után, mert nincs kétség benne, hogy *Egán Ede orvgyilkosság áldozata*.

Meggyilkolták.

Ha feladatunknak az előbbi két eshetőséggel szemben megfeleltünk, ha elegendő volt erőnk meggyőzni olvasónkat, hogy eddig minket, miként a szülejét vesztett gyermeket csak mesével áltattak el; akkor most nemes bátorsággal ránthatjuk le a valót elfödöző ponyvát, s indokolva látjuk hirdetni, mindeu elhamarkodott állítás vagy rejtegetett szándék nélkül, hogy Egán Edét gyilkos kéz lőtte le.

A rágalmozás nem a mi fegyverünk, az igazságon kívül más érdek nem vezérel s azért megelőzve már a tárgyalást kijelentjük, hogy a fölött, vájjon véletlen, *nem személyt válogató* gyilkosság vagy *fölbérelt* golyó műve Egán kimúlta, pálczát törni nem vagyunk sem hivatottak, sem képesek.

Feladatunkkul csupán az érvek tárházának beépítését ismerjük; míg törvényt ülni fölöttük a közvélemény ítélőszéke alá tartozik. Senkit meggyőződésében befolyásolni nem akarunk; csupán arra hívjuk föl, hogy saját lelkiismereté előtt igazolja nézeteit. Az „Igazság“ igéjével zászlónk testén indulunk a harcza.

Egán Ede s környezete tudatában volt annak, hogy a vezér houmentő működésével, melyben kérlelhetlenül üldözte a nép pióczáit, a mételyező, zsaroló elemet mindegyik ellenségeket szerzett. Érezte, sőt talán több ily jellegű próbálkozásból meggyőződött, hogy e faj, mivel becsületes, munkaadott keresményhez szoktatni kísérlette meg — életét követeli. Gyakran jószérzettel szólott e végzetéről s tisztán elővigyázatból állandóan fegyvert hordott. Azt hitte, hogy ha majd rá kerül a sor, ellensége szemben támadja s nem koldns arczczal közeledve les orozva a cserje sűrűjéből reája.

Szava nem játszó tanúk igazolják azt is, hogy a zsidók bizonyos rétege a zsinagógában Egán elpusztulásáért szokott volt imádkozni. Fölvidéki hírlapok kiknek helyi érdekekkel s jövedelemmel számolniok kell, bátrak hirdetni ezt: s általában ez a Kárpátok vidékén oly meg-

győződéssé vált a hangadó elem körében, hogy bárki kész hozzája becsületét kötni. Számolnunk kell ezzel is a végső megállapodás előtt, hiszen úgy tudjuk, fültnak állnak e tétel igazolására.

Egy másik idevonatkozó korona adatot képez egy rejtélyes levelezőlap, melyet hibás címzése folytán a postán nem közvetíthettek, s mely kárörvendő szavakkal előre hirdeti, hogy a katasztrófának „*ma vagy holnap*“ be kell következnie. Szövege csak elvétve olvasható, e részeket egybefüggően összerakosgatva, e sorokat, betűzzük ki:

„*Egán még köztünk pusztít, még él, bár csak elveszne már !No de ma vagy holnap! . . .*“

E levelezőlapot egy nappal a gyilkosság előtt dobták a leveles szekrénybe — sületlen viczczelődés tehát kizárva. Ki mégis ennek rejtekében akarna elosonni, annak figyelmeztetőül fölemlítjük, hogy e rász tréfát gyártónak a helyreépítelésre egy hónapi idő állott rendelkezésére, mialatt a nemzet aggódva lesett minden kiigazító iratot.

A levél Munkácson kelt s Ungvárra volt címezve; dátuma hirdeti, hogy írója majdnem egy nappal előbb szerezte azt; a betűk rajza, szétdúlt vonásai izgatottságot, *reszkető boszúszomjut* árulnak el. Irálya, tartalma bünszövetségre enged következtetni s mégis mi párját ritkítóan csodálatos a törvény nem merte vagy nem akarta megindítani a nyomozást. Miért? Ki tudná indokolni. Úgy mondják, nem tartották kizárólag meggyőző adatnak, de hiszen a bíróság hivatásteli feladata első sorban megnyugtadni a polgárokat, s a mint e várakozásnak a törvény erőtlen vagy bűnössége folytán gyáva megfelelni, csak olyan papír lesz az, milyent czudar időben ezret szárnyra vesz a szél. Miért hanyagolták el tehát a vizsgálatot, mikor a nemzet igazságot szomjazó kebele követelte, a törvény tekintélye sürgette ezt.

Közismert tény az is, hogy a felvidéken a zsidóság körében látható örömet okozott s várakozást elégitett ki a lesújtó hír. Erről különben a budapesti élet is elég undorítóan beszélhet. A zsidók kivonták magukat a nemzet halottját megillető gyászból, gúnyolódtak a kötelességet teljesítő egyetemi ifjúság fölött, sőt nem átallották a szent embert becsületétől megfosztani.

Birtokában vagyunk egy gazdátlan adatnak is, mely

szerint Ungváron már reggel kilencz órakor kérdezősködött egy zsidó egy vele szembe jövő polgártól gyanús izgések s vicsorítás között Egán hol és hogyléte felől. Ez időben a városban még senki sem tudhatta a rémes esetet. Nem foglalkozunk ezzel bővebben; jellemző adat marad ez a közhangulatra, érvül, minthogy helyt álló emberét nem tudjuk adni, nem sorolhatjuk.

Csak mintegy kiegészítéséül a fölsorolt adatoknak, a történelmi folytonosság kedvéért említjük meg, hogy Egán munkája kezdetén, mikor tudatára ébredt vészes környezetének s biztosítani akarta életét, egy bank sem találkozott, mely e megbízatást elfogadni hajlandó lett volna, — pedig máskor nyakunkra járnak éveken keresztül, míg becsípnek vállalatukba, — annyira kimerítően voltak informálva a hegyvidéki viszonyok felől. Végül is csak Darányi miniszter közbelépésére, hosszas tárgyalás után sikerült egy életbiztosító társasággal megkötni a szerződést.

Jogos figyelmet igényel az a kérdés is: miként és ki terjesztette az öngyilkosság kirét, hiszen mint utáua kutatva tudjuk, úgy a helyszínen levők, miut a bírósági kiküldötteknek kísértő gondolata sem volt ilv vakmerően meghamisítani a valót. Az intéző körök, mint azt munkánk elején jeleztük, kivétel nélkül az öngyilkosság ellen foglaltak teret s mégis a fővárosba érkezett hir, miut bebizonyult tényállást harsogta az önkivégzést. Talán érdemes volna e nyomon is tovább kutatni, hisz e híradás egyedül rosszlelkű rágalmazáson nem alapulhat. Mindenesetre oly jelenység ez is, mely szószólója lehet a mi általunk hirdetett gyászos eredménynek: a gyilkosságnak.

Az öngyilkosság s véletlen baleset kizártsága különben legtermészetesebb támasza a gyilkosság vádjának. Az okokat újólag fölsorolni untató ismétlések nélkül, nem lehet s egyszerű rájuk utalással érvük be, hiszen mindegyik közülök rémes sejteni valót hagy maga után, melyre a leplet a gyilkosság ismerői terítették. Hozzácsatolásuuk csupán abban állhat, hogy a talált nyomokkal összhangba hozzuk a gyilkosság tényét.

Egán végzetes helyén állott, előre vetve fegyverét, menetben a domb felé. Ekkor talán hang, zöreij útján figyelmessé tétetve egy gyanús mozdulatra, önkénytelenül maga

felé vonta karabélyát, a ilykép értelmezhető a talált hosszúkás puskanyom.

Különben ennek keletkezését akként, is okadatulhatjuk hogy mikor Egant a golyó érte s ő hátratántorodott — innét lábainak elsiklása, — magával rántotta egy percze fegyverét is s ez akkor véste a földbe a kérdéses barázdát. Hogy a hátratántorodott Egán fejfelé bukott alá, mint azt Rochlitz főerdész vallomásaiban előadja, ezek után önmagából következik.

A löseb iránya, mely a két halántékon tör keresztül, egy további főbizonyosság arra, hogy itt egy második személy intézte a támadást. Hiszeu a puska helyzetét, melyben a .golyó, e vízszintes csatornát fúrta volna — mint azt kifejtettük*) — bármi ügyes utánzat másolni képtelen, s oly esetlen állást provokál minőbe azt semmi alakulás nem hozhatta.

Lehet, hogy élni fog valaki ama ellenvetéssel, miszerint Egán láthatta volna gyilkosát s így miért nem kísérte figyelemmel őt?

Fölteszszük tehát, hogy az áldozat megpillantotta a gazembert, a mint ült, guggolt, állt vagy közeledett feléje. Csekély, de annál természetesebb körülmény az, mit előre kikötünk magunk részére, hogy a gonosztevő nem fölhúzott s neki tartott pisztolylyal közeledett martalékához, hanem alázatos ábrázattal sunyított feléje. Hogy Egán, kinek érthető sok terhet és gondot okozott négyszázezer ember megmentése, terveibe, gondolataiba mélyedt s niem leselkedett a mellette álló, haladó vagy rejtőző koldus alakra, nem szorul igazolásra. A gyilkos pedig élt a céljának legkedvezőbb pillanattal s mikor mondjuk lépés közeibe ért Egán, feléjefordult s a mit sem sejtő homlokának süté revolverét.

E rajz, melynek minden része csak gondolatban alakult több ellenvetésnek tartozik felelettel, melyeket int sorra veszünk: Mondhatná valaki, honnét gyaníthatta a gyilkos, hogy Egáu arra fog elhaladni?

Előrebocsájtjuk, hogy számításainkból, nincs kizárva amaz eshetőség sem mikor a gazember nem a lelőtt sze-

*) Lásd 20. és 27. oldalt.

mélyre, hanem talán a csőszre, talán haragosára vadászott s ingerültségében nem ügyelt a közelgő arczára. Az is elfogadható, hogy a gonosztevőt a fölfelé haladó idegen zavarta valamelyes rejtett tettében s azért lőtte le, nehogy tanúja akadjon gaszágának.

Eltételezve azonban e kitérésektől, foglalkozzunk az összeszűkített kérdéssel: lehetett-e oka arra a helyre állani az Egánra váró gyilkosnak? A domb ama tájéka, melyen a tragédia lejátszódott az arra vetődött gyalogosoknak úgy fölfelé, mint oldalt rendes, céljuknak megfelelőleg használt átjárója. S Egán is arra utaztában szinte kivétel nélkül leszokott ott szállani, hogy gyalog járja meg a dombot. Úgy hogy tiz eset közül kilencben *biztosra lehetett venni* a kormány-kiküldött ottani átkelését. Tudva van Egánról másként is, hogy néha órákon keresztül gyalogolt, szabadon eresztve kocsiját, csak hogy élvezhesse a szent természetet. S annál inkább lehetett erre a jelen esetben számítani, mikor az előző napot szobában töltötte. A gyilkosnak tehát tettének végrehajtásához csupán az időpontra nézve kellett helyes ismeretre szert teüni s ehhez viszonyítva válthatott állást a domb oldalon. Hogy a terep orgyilkossághoz mennyire beválló, szomorúan tapasztaljuk. A gazember gondosan eszelte ki tervének minden részletét. Ha az országait partján szemel magának állást, egy részt távol esik áldozatától s forgópisztolyának golyója könnyen eltéved; másrészt egy robogó, sőt esetleg zárt kocsin ülőre löni úgyis csak pusztán vak számítás. A felől sem lehetett biztosítva, nem-e ül majd Rochlitz a feléje eső kocsitulésen s így gálád szándéka jó időre ismét elúzve a valósulástól.

Mennyire beilleszkedőbb ez új alakulat; a domb hajlása, a cserje elfödözhetette, közelébe kúszhatott martalékának s ha fegyvere esetleg csak a félmütétet hajtotta volna végre, egy jólirányzott bunkó ütással azt is kárpótolhatta. Másrészt a kocsistól messze lévén, ha észreveszik könnyen álutat is vehet. Itt a gyászos siker birtokában volt. Esetleg meg is fojthatta volna a közeledőt, hogy nesztelenebből végezzen — de ez elől hihetőleg elintette az Egán kezében meredő karabély.

Egy szintén tekintélyes, sőt az előzőnél hatalmasabb

ellenérv, hogy a gyilkosnak semmi lábnyoma nem maradt a talajban? A kérdést már kiinduláskor akként módosítjuk, hogy semmi nyomát sem hozták *direkte* nyilvánosságra, mert sajnos „ráerőszakolt homály“ nehezedik Egán kimúltára.

Úgy vélem Ügyünkben legtekintélyesebb érvek azok, mikor tapasztalásainkkal a „Budapesti Napló“-ra is hivatkozhatunk, mely lap tudvalevőleg oly makacsul ragaszkodott az öngyilkossághoz, hogy a nemes embert megrágalmazni sem riadt vissza, csakhogy saját hasznára indokolhassa vagy tán jobban összegabolyítsa a kuszált esetet.

A vita törvényeihez tartozik, hogy az ellenfél érveit a bíráló vagy megcáfolni törekszik vagy magáévá teszi. Ez most is szemünk előtt lebeg. Egyszer már volt alkalmunk az ellenség erősségein építeni a mi igazságunkat; most újólág fölhasználjuk e ritka s így még értékesebb alkalmat, annál is inkább, mert mi is egybehangzóan vagyunk értesítve. Az ellenfél szava a mi keziiukbeu kétszer oly erős döntő érv.

írja pedig a nevezett lap összefolyva a föltett kérdéssel a következőket: „A kicsúszott *lábnyomokról nem tudták határozottan megállapítani*, hogy Rochlitzé vagy Egáné voltak.“

Szóval találtak nyomokat, a gyilkosság helyén, melyekről nem tudták megmondani, hogy kié lehettek. Ezek a „bizonyos“ nyomok különben is sokkal talpasabbak, semhogy akár Rochlitz, akár Egán tulajdonaiul tekinthetnök. Formájuk is bocskor taposását vallja. Természetesen a nyomozásnak gyöngé elős'egítői, mert. kitorlódó sarkuk nem lévén, alakjukat ritkán, — de kicsúszáskor mindenestre — bízzák rá a talajra. S innét dotálódik, hogy mivel a vizsgálat pár méternyire nem akadt hasonló nyomokra, elkedvetlenedett tovább kutatni. De'hát a lapos talp számtalanszor elsiklik a talaj fölött s csak-hébe-hóba bélyegzi meg azt.

Ez ügygyei kapcsolatban még egy szoros kérdésünk van: miként gondolkodnak olvasóink, vájjon Rochlitz mikor látta véres, szétzúzott fejjel az eszményi barátot, a csodált férfiút hanyat homlok bukni le az országút árkába, nem sietett Egán segélyére hogy utolsó Isten hozzád-ját ellesse, hanem fölszaladt a dombra, hogy ott kicsúszszék? S bár

adnánk ez utóbbinak hitelt, úgy tisztán csak azért tarthatt fölfelé, hogy a *gyilkost elfogja*.

Rochlitznak természetesen, mikor a rettenetes képzet agyába tolult, önkívületbe .csapott a lelke s nem nézett semmit, hanem mint egy önfeláldozó anya gyermeke után, bokron tüskön át rohant barátját még életben találni — ez alatt pedig a gyilkos elillant.

Ez idegen nyomokkal kapcsolatban meg kívánjuk jegyezni, hogy hasonló talprajzokra akadtak a domb oldalán is, de hát ezek elvállalására ügyes dolog volt fölhasználni — Rochlitzot. Pedig ha igaz, hogy az országút testétől föl a véres színhelyig kísérnek e bocskor-nyomok, úgy a gyilkosság végrehajtását aként is szemléltethetjük, hogy a felbérelt gazember a kocsiót szegélyén leleskedett áldozatára s csak mikor észrevette Egánt leszállani s a dombmeredekjén haladni, sietett utána, hogy szörnyű tervét el ne szalajtsa.

Az ügy kiderítésére uincs befolyás híján a lövés neme hangja sem. Roehlitz ennek körülírása két jelzővel él. és pedig, hogy „tompá s forgópisztolyszerű dörrenés rázta meg valóját. Az első adatból, a tompa dőrejből a lövés közelségét jelezzik. E jelző természetesen harmonizál mind a három lehetőséggel; sem öngyilkosság, sem véletlen haleset nem mondhatja magáénak, de viszont az orvgyilkosságra sem gyakorol átalakító vagy nehezítő hatást, hiszen ez sem követeli, ez sem vitatja, hogy számos méter távolból irányították a golyót, sőt ellenkezőleg egy szomszédos gyilkosság nyílt hirdetője, s annál jogosabban, mert rátaláltak a terepen a nyomokra is.

Nem Így vagyunk a hangutánzó második jelzővel, mely takarva bár. s mégis nyíltan orvtámadást, jelez. A íőerdész gyermekkorától megszokta a fegyverdörejt; halálképessége anuvira beilleszkedett a puskaropogásba, hogy nemcsak megítélni képes mily irányból s hány lépésről érkezett a durrogás, hanem okozóját, a fegyver nemét is eltalálja. Derék ellenfeleink természetesen bizonyítékaik közzé csak az előbbi érvet — mi semmit végérvényesen igazolni hozzá nem járulhat — sorakoztatták, míg e jelzót idegesen elkerülik.. Miért? mi kapcsolja egymáshoz e jelenségeket, miként függ össze Egán meggyilkoltatása velük? — sehogy sem értjük!

Nagy tétel, szigora ítélet az, melyet Rochlitz első vallomásában kifejezett, hogy ő a dörrenésből egy kisebb-szerű forgópisztolyra s nem a hosszú szárú karabélyra következtetett. Igen orvgyilkosnak fegyvere az, mely halálos csapást mért a rutén népre.

Szól egy újabb ellenvetés akként, hogy hiszen a seb körül pörkölés látható, a mi csak a karabélytól származhatott.

Nos hát mielőtt tovább czáfolgatnánk, kikapcsoljuk a kérdésből a „csak“ szócskát, sőt ha van jogunk öszintén beszélni, azt vetjük ellenébe, hogy épen az a fegyver alkalmatlan arra, hogy a bőrt megsüsse. Mert képzelhető-e, hogy ez a természetes karabély 25—30 cm. hosszú csövén keresztül oly hőt, erélyt lökjön előre, mely nemcsak romboló erővel taszítja a golyót, de e fölemésztett nagy gyöngülésen kívül még oly számot tevő távolságban képes legyen megpörkölni a testet. Legyen szabad ezt kétségbe vonnunk s hivatkoznunk kísérletekre, melyekben átlag vüvidebb csövek is szájuknál már elvesztették gyúlékony hatásukat. Egy perczig sem tudtunk kételkedni abban, hogy ez esetben fegyver golya csöve gyöngye ilyen hatást előidézni. A tntáborban ez észlelést csak azért táplálták, hogy' belőle ráolvashassák bárkire, hogy a lövés a test mellett történt; arra azonban nem hívták föl az érdeklődőket, vájjon, a megnyúlt csövű karabély használható-e a bőrégés igazolására? Mert föltéve ily kérdést, a hivatottak felelete egy szóként fog hangozni: lehetetlen!

Minő más a kép, melyet a fölfejtett titok utján nyerünk. Az áldozathoz különben is közel álló gyilkos előre nyújtott karjában rövid szárú pisztoly volt. Valószínűleg olcsóbb rossz fajta. A löveg gyúanyagát, miként bányász s hegylakó népnél otthonos, esetleg maga készítette, maga töltötte, a felvidéken általánosan dívó durva, gyúlékony, robbanékony lóporral.

Azonban tekintsünk el ettől is s nyomjunk a gazember kezébe egyszerű kurta csövű revolvert. Kinek alkalma volt ilyennel lövöldözni, tudni fogja, hogy hanyag készítésű puska esetén az szikrát lángot is vet. Máskülönben is oly erős hatást képviselhet, hogy a lépésre zöldelő le-
vél színét elhalványítani képes. Nem zárja ki semmi, hogy

a jelenben ily ecsetelt pisztolyra bízták a hóhéri munkát, sőt Rochlitz idevágó említett vallomása erre egyenesen rájogosít.

A szomorú helyszínre egy végső tekintetet vetve, meg kell állapodnunk, ha egy percre is csupán, egy látzólag csekély, de folyományaiban kemény küzdelemre váró jelenségnél. Az első véreseppék Egán utolsó lábnyomától két oldalra ömlöttek szét, messzelövelt sugárjaikkal is bizonyítva, hogy a gyilkos golyó *állva*, tehát átlag egyenes tartásban találta a kovmánykiküldöttet.

E jelenség nem harmonizál sem az öngyilkossággal, sem a baleset lehetőségével. Mindkettőt, főleg az előbbi kizárja, hogy a karabélynak a vérhelyektől jól megmért másfél lépésre nyoma maradt. Az tehát a földre támaszkodott, míg a jelzett körülmények között bekövetkezett öngyilkosság követelné, hogy a fegyvert a megtébolyodott agyához emelje, mert igaz tanulság, hogy az első vérsugár arra lövel ki, honnét a golyó érkezett.

A vérnyomok jelezte irány áthúzza a baleset föltételezését is. Mert legyünk engedékenyek bár a legszélsőbb határokig, ha az áldozat előtt nyugvó fegyver el is sült, golyója semmiként se juthatott a jobb ágyékba akként, hogy útja másik végpontjául a bal halántékot érje; hanem egyenesen belehatolt volna a homlokba s a vér is ez irányban sugárzott volna ki.

A figyelmes vadász bármikor tapasztalhatja, hogy közvetlen a golyó behatolása után, főleg ha az vérgazdag helyet, teszem a mellet vagy agyat érte, lövel ki az első vérsugár, természetesen a puska irányába. Használjuk föl az eset tisztázására ez önmagukbau igazolt sorokat. Ha öngyilkosság vagy baleset fordult elő s a lövéssel a földön nyugvó fegyvert gyanúsítjuk, úgy az vérnek merőlegesen a talajra kellett volna kisugároznia a előbbi közismert tétel alapján, pedig ellenkezőleg azt a lábnyomoktól két oldalra találjuk tehát mi sem jogosultabb állítás, miutkögy a golyót az irányból adták föl. Oldal lövést azonban a földre támaszkodó fegyver egyenes tartása férfúon nem eszközölhetett.

A mi azonban még rejtélyesebbé, vagy talán már most fényesebbé, igazoltabbá teszi állításainkat, az nem más, minthogy a karabély óvva maradt minden vércsepp-

től. Sem reája, sem feléje nem sugárzott ki a vér, hanem kiserkent arra, komiét a gyilkos lőtt.

Kétségkívül megállapíthatjuk tehát, hogy a lövés az áldozat jobb oldala felől történt, erre vall a löcsatornán kívül a nyílegyenes vérsugár, mely két oldalra megszenteli a göröngyöt. Mivel pedig Egán golyója ily irányt nem válthatott, mi sem természetesebb, minthogy egy idegen fegyver játszott közre vagyis gyilkosság történt.

Az eset e legszűkebb részéhez nincs már sok moudaui valónk. Rochlitz vallomásának, bár az a helyzetnek liüeu festett képe, a tényállás minősítésénél csak a vélemény ereje juthat. Egántól őt cserjék, egy nagy terjedelmű dombalakulat zárták el, másrészt ellentétes irányban haladt félháttal a kormánykiküldött felé. Egán útja zord meredeken tör fel, bokrok sűrűje szegélyezi, míg távolabb egy nyomórékul nőtt fa kínlódik a léttel. Egán helyzetétől alig pár lépésnyire húzódik már a gyalogsapás, mely mögött újra völgyek pinezéje ásva, hol a gyilkos könnyű szerrel el-lapulhatott, A véres esetet véglegesítve, legvalószínűbb, hogy a gyilkos az oldal lapályán lefektetett gyalogösvényen szemmel tartotta a kocsit s mikor Egánt leszállani látta, sietett a bokor rejtekéhez. Tette után egy jókor alkalmazott ugrás már örökre elfödözhetette.

Nem tudom belém nőtt halogatás vagy ügyszeretet az, mely visszatart a régen foganatosítható befejezéstől s újabb — talán képzelt — sánczok megostromlására buzdít. Ismert tény, hogy a fegyvervizsgálat adatait a sajtó kérelmére, fenyegető unszolására sem sikerült köztulajdonná nyerni s e fölháborító, rosszat sejtetni engedő visszautasítás válaszául fogadtam meg, hogy e tételt, mivel hivatalos alapja nincs, nem fogom tárgyalni. Újabban azonban apuska állapotát döntő érvül kreálták az eset véglegesítésénél, s így nehogy a rossz akaratú vádaskodás bűnébe essünk, kötelességünknek látjuk, bár futólag erre is kiterjeszkedni.

A túlsó tábor vitatkozóinak hivatkozása szerint egy kihasznált töltény hüvely rekedt bent a závarban, igazolásául, hogy Egán a jelzett helyen markolta meg karabélyát. Mert — s ez állítás mögött próbák állnak — az Egán kezében hordott Mauser-féle fegyver, mindég kifogástalanul veti ki az üres hüvelyt.

Ki ismerni szerencsés volt Egán lelki világát, annak egyik legragyogóbb ékéül elővigyázatosságát fogja vallani. Tetteiben sem várt soha szerencsét zavaros események, homályos jövő, vagy csalóka reménytől, előre kijelölte s számot vetett a következhetőkkel, semhogy kockáztatni kényszerüljön. Magán életében hasonlóképp gondos volt, figyelmét még kicsinységek sem térítették el.

Ez ideális elővigyázatosság folyományát láthatjuk csupán a fegyverben talált kilőtt, de ki nem esett töltényhüvelyben. Egán ugyanis esetleges balesettől tartva, nehogy önmagában vagy felebarátjában kárt tegyen, üres tölténnyel ellensúlyozta az első lövést. A hüvelyt, mely fölfelé vagy félháttal a földnek tartva a karabélyt különben nem esik ki, ha benyomjuk a fegyver testébe, úgy beékelődik annak, szervezetébe, hogy csupán egy ily irányú emberi akaratra fog engedelmeskedni.

Félő, hogy szavainkat rosszra fordítik s azért úgy magunk, mint állításaink igazolásául főlemlíteni tartozunk, hogy a vádolt töltény hüvelyen elgörbülés látható, mely emberi kézre vall: Ezeu építettük fői előbbi véleményünket, mert nyilvánvaló, hogy e félregörbités . egyedüli érzete más sem lehetett, mint hogy a hüvely könnyedén alá ne hulljon a závárból. E körülmény mindent javunkra magyaráz: e körülmény minden ellenvetést leront. Különben e szavainkat csak előljárónak a részletben indítottuk.

Valószínű tehát, hogy tisztán elővigyázatosságból egy lövést üresre töltött Egán, hiszen környezetét is gyakran kioktatta a fegyverrel való figyelmes bánásra, sőt a mi esetünkkel azonos tanácsot is adott.

Tudni akarjuk, hivatalos ajkról a fegyvervizsgálat eredményét. Nem gyermek kíváncsiság ez, de szent törekvés, az igazság után. Ha élnek erkölcsök, szabjuk magunkat hozzá; ha vannak törvényeink, kötelezzenek azok mindenkit s ne legyenek kivonva alóluk dédelgetésképen az új magyarok, ítéletet kérünk a gyilkosra, ki nem átallotta megrabolni a rutén, népet az egész magyar nemzetet. A titokzatosság a legveszedelmesebb fegyver; korbácsoló .izgató szó a nép kebelében. A Maverlingekből elég rész jutott már országunkra. Vizsgálatot s ítéletet kérünk!

Egán emlékezete.

Széchenyi nyomdokaiban haladt, Széchenyi titokzatoságában hunyt el. Küzdött s a győzelem elől elragadták.

Ő már szabad lett égi koronát nyert jutalmul, kinek üldözés volt földi bére; de mi árvák elhagyottak maradtunk rémes éjben támasz nélkül kell bolyongnunk. Egy fejezetet írt meg csupán hatalmas, munkájából egy fejezetet — s a mi nyomornak, kiszolgáltatott lelkünknek az is egy teljes jólét volt. ő azonban mintha kísértésbe hozná lelkünk vágyait, még többet akart; s oly ihlettel tudott akarni, hogye szent erő már a szándékot a valónak jegyezte el. Átható tekintete korán észrevette, hogy e természeti gazdagságban kiaknázhatlan ország azért uem felel meg Isten rendelkezésének, mert sokan, legtöbben lealacsonyodnak a tiltott fához az ördög útmutatásához, a bűnös, tiltott üzelmekhez. S ő kardot rántott, hogy mint egy újkori Bonifác levágja az önzés bálványfáját.

Míg élt üldözték, hogy vágyaik beteljesültek szent emlékét rondítják be. Földi léte örömtelen volt, örök nyugalma rágalmaktól zavart. Egy bűne volt, hogy igazságot hirdetett, hogy közjólétért küzdött. Mily halálos vétek ez a mai korban, mert mi volt a célja? — lerontani a pórok guyhóján büszkélkedő palotát, kiirtani a nép keresményére éhes farkascsortát s helyükbe a béke. a szeretet otthonát emelni.

S a szeretetért ostorcsapásokat kapott, az együtt munkálkodó békeért töviskoronát érdemelt ki s az elhagyottak jólétéért kálváriára hurcolták. Mi undorral emlékszünk egy Haynaura, egy Kitchenerre, mert peuészes volt gondolatkörük és meggyilkoltatták a vitézt, mivel az szerette hazáját. S mint ítélik a mai deszpotikus közvélemény a hős fölött? Nem veti szemére, mint azok a vadállati emberek: ellenségem vagy! mert eszmevilágom ellenére nem önzsebedért, hanem a koldusunk született uéért fáradozol. Gyáva a kor szívéből beszélni, hanem farizeusan mosolyogva biztat, míg öklével lesújt, elismerést kiált, míg bérelt lelkekkel meggyanúsít; támogat, míg kopókkal

üldöztett s leselkedtett reád. A cél s az eredmény egy és ugyanaz, mire az aradi s a délafrikai bestia is szomjazott.

És ha célzott érték? nem rebegik el a mea knlpát, nem hajtják le fejüket bűneiknek terhe alatt, hanem győzelmi tort, triumfust ülnek s áthajtatnak szekerükkel a piacra, a kútarok közzé kivetett holttesten. Achilles még nemesen bánt el Hektor tetemével ahoz képest, miként ma meghurczolják a halottat. A rágalmaknak szóözöne mindnyájunk fülébe cseng még s ott van örök szégyenfoltjául a magyar háladatosságnak az újságok halmaza, melyekben ha nyíltan meg nem merték rabolni becsületétől, legalább megkisebbitették, meggyanúsították őt.

A „Budapesti Napló“ előcsahosa ez iránynak. Belebészelt magának egy rémgondolatot, hogy Egán élete csupán egy becsületében markolászó ügytől volt föltételezve. S a befejezésben vigyorogva újra ráakad erre s csattanónak hirdeti:

A nyomozást különben még folytatják abban az irányban, hogy mi volt az öngyilkosság közvetlen oka: vájjon az a sürgős Úgy-e, a melynek az elintézésétől félt, s a mely a halálba vitte az erős, munkás embert.“

Az már nála vita számba sem jöhet, hogy Egán életét az öngyilkosságon kívül más is kiolthatta volna; szerrinte a jövő feladata csupán a sürgős ügyet melyet szintén a tények öltönyébe bujtat, kipuhatolni. Ha komolyan vette a B. N. szavait, úgy már egy hónapja remény nélkül kutat a visió ur a rejtélyes, bűnös manipuláció után.

És ily érvek hátán írja meg a Budapesti Napló, már nem is benfentes tudósítója, de maga a központ, hogy „e nyomozások minden kétséget kizárólag kiderítették, hogy Egán öngyilkosságot követett el.“

Ha bárány szagot érez előbujik a farkas; ha keresztény áldozatot fogtak, rajta üt az „Egyenlőség“. E zsidó felekezeti hetilap szinte rovatot létesített Egán „méltatására“. Kiragadva egy számot, így október 20-án sem feledkezik el kicsépel, de még lelket bíróságról. S Egán utódjáról emlékezve fölemeli a kormányhoz szavát, hogy „a rombolás muukáját nem szabad tovább folytatni,“ „nem lehet túrni, hogy a közvagyon t ezentúl is *lelketlenül* pocsékolják.“

S e heves követeléseit saját kulcsa szerint meg is magyarázza; hiszen Egán mást sem tett, minthogy „száz kézzel dobálta ki az ablakon a verejtékes adófilléreket esztendőkön keresztül a rutén akció címén, minden anyagi és erkölcsi haszon nélkül.“

De ezek után is csak szomju a bosszúja még s ritka czinizmussal az eredmény után kérdezősködik. De a statisztikától irtózva csak saját egyoldalú nézeteit tolja tol ez ügyben bírának, ily választ adva: „Az történt mindössze, hogy minden faluban három-négy paraszt, tehát 3—400 családapa közül három-négy kapott tehenet és bérelt földet. Kaptak legfőként a lelkészek, jegyzők és a bírák, a tanítók, a hivatalnokok, szóval „az urak“. A nép, a tömeg *semmit sem kapott*. De mégis! Kapott jussot arra, hogy a szövetkezeti boltokban vásároljon drága és rossz árut.

S erre meri mondani az „Egyenlőség“ hogy ez a rutén akció rövid, de hű vázolója. Pedig a ki ítélni vakmerő e létkérdéses ügyben, ismernie illik Egán 1900. február 12-én tartott beszámoló jelentését, hol a bérszerződésben az alábbi megvilágosító sorokra bukkanunk: „Területek *kizárólagosan* csak földműveseknek adatnak ki és pedig első sorban a legszegényebbek.“

Vagy nem olvasta ezt bűnös hanyagságból az Eg cikkirója s ekkor jogosulatlan ítéletet mondani; vagy ösmeri s akkor a rosszakarat vezette pennáját. Mindkét esetben a valónak undorító meghazudtolása ez.

A választási mozgalmak szenyje elől szívünkbe zártuk szent emlékét, a honfi kegyelet örök tüzet lobbantánk föl emlékének s önbecsületünket állítottuk öréül. De a kapzsiság ármány szelleme nem tudott nyugodni, orozva támadott, megrabolni próbálva a halottat attól, mint az élőnél csak rágalmaival terhelt. A vértanúra célzott a gyalázkodás, de a nemzet testébe fűrődött a mérgezett gyilok, mert Egán *Magyarország halottja*. A mi jólétünk volt az ő boldogsága; ha mi vigadtunk, velünk örült szíve s éretünk vérezett, ha megsebzett az alattomoság.

S most, mikor kigyómódra megmárták az eszme vértanúját. mikor Magyarország halottját több lap a kétes üzemek elől öngyilkosságra vetemedettek közé alacsonyítja — a nemzet eltompult! hallgat? mintha csak vissza-

tért volna a gyávaság keblébe, melyet onnan Egán üldözött ki.

Nem igaz, nem volt öngyilkos — halála áldozat volt eszméiert, életét követelték azok, kik működésében csak harcot az önzés ellen láttak.

S az a sárral dobált, ármánnyal besötétített lélek szent embere lesz a magyar nemzetnek: a tragédia színhelyén leemeli az utas fővegét s áhítattal emlékszik a hivatás halottjára.

Meghalt, hogy eszméje föltámadjon, . hogy vérevel megváltsa a hegyvidéki nép jólétét. Az ő törekvése a mi szívünkön épül; az ő szent célja, a mi boldog álmaink; csupán az ő akarata nem a mi fegyverünk. De ez nem lankasztja el lelkünket, Egán itt van közöttünk, Egán velünk működik!

Tenni, n jelszava volt, — s áldásteli élete . munka.
Lakhat-e hát nyugalom s béke honában ligán?
Nem ' — nagy szelleme küzd szakadatlan s erezed él ő.
Majd ba dologra tüzel titkon egy égi érd.

Igen. Egán mellettünk marad, hogy az a nagy munka, melyet ő elkezdett, diadalát lássa. S ez a diadal, ez a közelgő diadal legragyogóbb emléke lesz az elhunytak.

Eljen sérthetetlenül szívünkben szent neve, legyen az rugója nemes elhatározásainknak, képezzen egy újabb kapcsot. mely e hazához fűz, mely érte dolgozni, fáradni hív; s ne tőrjünk, hogy rágalomokkal beszenynyezzék emlékét, hogy elvetemült emberek meggyalázzák az önfeláldozás s a magyar haza halottját.

A nemzet ifjúságának feladata: örködni nagyjaink emléken s küzdeni tovább az általuk vágott utón. S mikor liberális mezben a nemzeti együttérzés elfojtására esküszik a lepénzelt érdekpoltika, mikor dölytosküdik keblén a kereszt-kitüntetéssel, ki lelkében pogány, gondolkozásában szolgalelkű, tetteiben nemzetietlen, mikor betolakodott sehonnaiak kalmár számításal összevetik saját üzletüket a hon jólétével és eszközökben gálád gseftjeik által koldusbotra juttatják, kiüldözik szülőföldjéről e népet — tekintsetek az eszme áldozatjára s ragadjatok ostort, hogy az Üdvözítő példájára kiüzzétek a nemzet templomából, kik lóbör gyanánt árulják e hazát; szélcdjtek szerte messze e

hazába hirdetni lelhetek éltető ideáljait s ne férközzön szívetekhez a bizalmatlanság árnya sem, mert a haza- és vallástiprók minden ármányának, minden villámának biztos báritója — a kereszt.

Még egy nagy, de jóval könnyebb feladat pihen az országon. Állítsunk szobrot a nemzeti törekvések vértanújának! A kezdet nehézségein átestünk már, csupán a folytatás. a megkoronázás vár reánk.

Parasztemberek, kiket a tudatlanok sorába számít a képzett osztály, kiket a tanító nem bírta a betűig elvezetni, kiknek látköre a városnál bezárul, szívükkel okoskodva, alig, hogy letörülték a jótevőjük elhunytá fölé sirt könyvet, elhatározták, hogy hálaként keresztet állítanak arra a helyre, hol Egán elvérzett s ráírják: Itt halt meg a mi atyánk, ki mi értünk élt s a mi megváltásunkért ontotta vérének. Egyszerű parasztemberek fillérekért kuporgatnak, hogy Egánnak emléket építsenek, hová elmeneküljenek, ha újra nyakukra hág a galicziai söpredék s gyógyírt esdjenek onnét csüggedt keblükre.

Nem tudósok, politikusok, kik mérlegelni tudják a nemzeti sikert, kik méltányolni hivatottak egy önfeláldozó életet, írták ki a jelszót: szobrot Egánnak! hanem a lelkes törekvésben megelőzték a vezető osztályt a romlatlan érzésű pórok, kik büszkén mutatják a küszöböt, itt állott ő: kik áhítattal őrzik a szagotott képet melyre az ő arcza nyomva. Nem íróasztal mellől, fölhívó szóra, de a szabad ég alatt született a köteles hála egyszerű, de nemes megnyilatkozása.

Úgy talán, ha az értelmi rész kezdeményezi, tekintélyesebb lett volna a mozgalom, így fölemelőbb, lelkesebb. Úgy vitába keverték, politikába mártották volna a szent akciókat, így szűzi tiszta, nem kérde seuki. miért teszik, mint nem bonczolgatja a könyörülő miért is cselekszik jótékonyságot.

A szép lelke feltört az eszményig, leborult egy ember emléke előtt, ki a népembernek oly tündéres: nem tudja honnan jött, miért szenvedett velük mikor úr volt, miért szolgáltatva vissza nekik az elármánykodott jólétet, ki volt ő nekik, kik voltak ők neki? A nép már beletörődött uzsorásainak tanításába hogy az ő rendeltetése másért

dolgozni s íme megjelent egy lángoló arcú férfi s érettük az állatokig letaszított emberekért munkálkodott, szenvedett és meghalt.

Kimondták a nagy szót, ellesték a nemzet szívverésétől: nem boldog a magyar! s Egán választ adott: nem boldog, mert. elvették hitét, elzszoráskodják vagyonát. Legyünk hát -testvérek, kiket egymásnak teremtettek e földre, segítsük, boldogítsuk egymást, hogy. öröme teljék bennünk a Magyarok Istenének.

S ő ezért küzdött, ő győzni akart. Nagy cél, erőn túli teher ez, mely Golgothára vezetett. Kiszzenvedett . . . megölték.

Meghalt, elvázott a nélkül, hogy előismerés, jutalom kísérete volna. Volt mégis két kísérő társa: a vád s a lelki nyugalom. Az rágalmaival egyre sebezte, ez minden vágást, elcsitított.

A megmentett rutén népet hozta Egán ajándékol a magyarnak; s mi köszönetet sem mondtunk pihenést nem ismerő buzgólkodásáért. Csak a nép az ő népe tudja, hogy lehullott borult egeről a hajnali csillag s újra éjszaka nehezedik reá. Kereszttel akarja megjelölni a vértanúság földjét; emléket állítani a szív szeretetéből, ha többre nem telik.

Magyarok! nagy adósság terhel. Egy ember, egy félisten értünk élt, értünk halt meg s jutalmat nem kapott, de a nemzet ellenségeitől üldözésben annál bővebben volt része. Jóvá tenni az ocsmaúy vádakát, másként már nem adatott, minthogy hamvainak emléket állítunk, emléket az önfeláldozásnak.

Ott, honnét kiindult a mentés akciója, hol a felvidék szíve dobog, Szolyván álljon az áldozat emléke, legyen az a magyar és rutén nép eljegyzési oltára; legyen bátorító jelünk ha sújt a sors Keze; legyen a béke hajloka, hol testvéri szereret honol.

Rójjuk le adósságunkat, emeljünk emléket nemzetmentőnek, mely kifejezze azt a szent-érzelmet, melyet keblünk tisztán, mélyen s oly igazán érez, de melyet hangunk felszínre hozni képtelen.

V É G S Z Ó .

Ki az igazságot búvárkodja, annak csupán szavait lehet mérlegelni, személye el van kertelve az ügytől. Önigazolásra nem szorulok, állításaim vagy a valóból merítenek s akkor övék a diadal; vagy kritikát hívnak iöl s akkor is őket küldöm a harciba.

Amit a jelekből sejtettem, majd hivatott gyanú képen lelkemre nehezedett, már egy hónapja, hogy igazsággá alakult lelki szemeim előtt. De önkicsinylésemben mástól vártam a mindnyájunk keblében bolygó eszme kialakulását.

Ez időre esik, hogy az érdeklapok oly durván rajtaestek Egán sírban nyugvó tetemén. Lelkem hánykolódott fájdalmában, ily gyáva módon meghurczolni korunk legnagyobb emberét! S ez erőt kölcsönzött munkám megírásában, erőt fog adni minden további küzdelemre.

Néhány napja porlepelt írásaim között lapozgattam. Egyiken két sorban lefektetve e mondat állott: Az igazság hirdetésében nincsenek hivatottak és avatatlanok, g lelkemben visszhangként felelt rá egy égi szó: Bűnös az, ki az igazságot fukaran önkeblébc rejti. Véleményt mondtam csupán; s csak egy szóval járultam hozzá az ügyhöz.

Ezt akartam személyemről mondani, állításaim szavatoljanak önmagukért. S ha bárkit csak gondolkodni a helyzetről bírtak — nem tévesztették céljukat; ha pedig az érvek csatájában, bár megtörve, de elősegítették az igazság kidomborodását — hivatásukat betöltötték.